

Explaining the Facts of Air Defense Performance in the Sacred Defense with an Approach to Counter Distortion and Forgetting

Reza Jahanfar, Davud Rezaei, Abazar Jokar, Ali Shakuri

PhD in Sociology of Sport, Postdoctoral Researcher, Tarbiat Modares University, Lecturer, Faculty of Management, Shahid Sattari Air Force University, Tehran, Iran
Assistant Professor, Farabi Faculty of Science and Technology, Tehran, Iran
Director of the Museum of Historiography of the AJA Air Defense Force, Tehran, Iran
Head of the Center for Studies and Research of the AJA Air Defense Force, Tehran, Iran

Abstract: Air defense is considered one of our country's main military organizations in the Sacred Defense. Despite the successful and impactful efforts on the results achieved in the imposed war of Iraq against Iran, some recorded narratives of air defense performance contain errors and even distortions. On the other hand, some aspects of air defense performance are at risk of being forgotten due to a lack of publication. This research, conducted using a qualitative approach and incorporating documentary and oral history methods, has examined the performance of air defense during the Sacred Defense, drawing on honest narration and addressing instances of distortion and forgetting. Regarding air defense performance, instances of distortion, forgetting, and even unsubstantiated claims have been observed. 34 cases of forgetting in describing air defense performance, 44 cases of distortion, and 4 cases of unsubstantiated claims were identified, and the corresponding responses were provided based on documents and evidence, as well as interviews with air defense veterans. In this research, 5 reasons for the occurrence of distortion, 5 methods of distortion, and 23 instances of distortion contexts were identified and examined.

Key Words: Explanation, Air Defense, Sacred Defense, Distortion, Forgetting.

تبیین حقایق عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس با رویکرد مقابله با تحریف و فراموشی

رضا جهانفر^۱، داود رضایی^۲، اباذر جوکار^۳، علی شکوری^۴

۱- دکترای جامعه‌شناسی ورزش، پژوهشگر پسادکتری دانشگاه تربیت مدرس، مدرس دانشکده مدیریت دانشگاه هوایی شهید ستاری، تهران، ایران

۲- استادیار، دانشکده علوم و فنون فارابی، تهران، ایران

۳- مدیر موزه تاریخ نگاری نیروی پدافند هوایی آجا، تهران، ایران

۴- رییس مرکز مطالعات و تحقیقات نیروی پدافند هوایی آجا، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۸

چکیده

پدافند هوایی یکی از سازمان‌های اصلی نظامی کشورمان در دفاع مقدس به شمار می‌رود. با وجود تلاش‌های به‌ثمررسیده و اثرگذار بر نتایج کسب‌شده در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، برخی از روایت‌های ثبت‌شده از عملکرد پدافند هوایی دارای ایرادات و حتی تحریفاتی هستند. از سوی دیگر، برخی از موارد عملکرد پدافند هوایی، به دلیل عدم انتشار، در معرض فراموشی قرار دارند. این پژوهش که با رویکرد کیفی و روش‌های پژوهش اسنادی و تاریخ شفاهی به ثمر رسیده است، عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس را مبتنی بر روایت صادقانه و بیان موارد تحریف و فراموشی تبیین کرده است. در خصوص عملکرد پدافند هوایی، مواردی از تحریف و فراموشی و حتی ادعاهای بی‌سند مشاهده شده‌اند. ۳۴ مورد فراموشی در بیان عملکرد پدافند هوایی و ۴۴ مورد تحریف و ۴ مورد ادعای بی‌سند شناسایی شدند و پاسخ مربوط بر اساس اسناد و مدارک و همچنین مصاحبه با پیشکسوتان پدافند هوایی ارائه شد. در این پژوهش، ۵ دلیل برای بروز تحریف، ۵ شیوه تحریف و ۲۳ مورد زمینه تحریف و شناسایی، بررسی شدند.

واژه‌های کلیدی: تبیین، پدافند هوایی، دفاع مقدس، تحریف، فراموشی..

مقدمه

جنگ تحمیلی هشت‌ساله عراق علیه ایران یکی از طولانی‌ترین جنگ‌های قرن بیستم بود. با وجود فراز و نشیب‌های حادث‌شده در جنگ، در نهایت، ارتش جمهوری اسلامی ایران با همراهی سایر سازمان‌های نظامی و انتظامی مانند سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ژاندارمری، ودجا، بسیج مردمی و ... و سازمان‌های غیرنظامی مانند جهاد سازندگی و ... موفق به دفاع از کشور شدند.

شاید ایران از معدود کشورهای جهان باشد که در خصوص مهم‌ترین رخداد حادث‌شده در تاریخ معاصرش - جنگ تحمیلی - روایت‌های رسمی متفاوتی ثبت شده‌اند. اگر در خصوص دفاع مقدس، کتاب‌های منتشرشده سازمان‌های حضور یافته در جنگ را بررسی کنید، مواردی از تفاوت در ارائه آمار و ارقام و حتی تناقض مشاهده می‌شوند.

یکی از سازمان‌های حیاتی و اثرگذار در دوران جنگ تحمیلی که روایت‌هایی متعدد درباره عملکرد و نقش آن در دفاع مقدس بیان شده است، سازمان پدافند هوایی است. این سازمان که در طول جنگ تحمیلی زیرمجموعه نیروی هوایی بود، تجربه تغییر ساختار عملیاتی و حتی تغییر شیول نبرد را بارها تجربه کرد. ایجاد قرارگاه رعد و قرارگاه‌های فرعی مرتبط با آن، ایجاد ستاد کل پدافند هوایی کشور و ... مقدمه تغییر ساختار و سازمان پدافند هوایی را رقم زد، تا آنجا که بر اساس ضرورت، سال‌ها پس از پایان جنگ، قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص) آجا و در نهایت، نیروی پدافند هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران تشکیل شد.

بررسی عملکرد پدافند هوایی در سال‌های دفاع مقدس نشان‌دهنده موفقیت با تجربه فراز و فرودهای مختلف است. بهترین توصیفات تاریخ پدافند هوایی در سال‌های دفاع مقدس توسط امامین انقلاب اسلامی بیان شد. امام خمینی (ره) کارکنان پدافند هوایی را «عزیزان شجاع» خطاب قرار دادند و فرماندهی معظم کل قوا

(مدظله العالی)، عملکرد پدافند هوایی در والفجر ۸ را «دفاع معجزه‌آسا» توصیف کردند.

با وجود این موارد، در خصوص نقش و عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس، قضاوت‌های غیرمنطقی در رسانه‌های مختلف مشاهده شده است. اسناد، مدارک و تاریخ شفاهی بیانگر تفاوت واقعیت با برخی از روایت‌های منتشرشده است. با وجود انتشار صدها مطلب از جمله سخنرانی، کتاب، مقاله، مصاحبه، فیلم سینمایی، سریال و ... که دارای محتوای مستقیم یا غیرمستقیم از عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس هستند، پژوهشی در خصوص روایت‌های بیان‌شده و تطبیق آن با اسناد و مدارک و تاریخ شفاهی انجام نشده است. پژوهشگر با انجام پژوهش پیش رو، تلاش کرده است موارد تحریف و فراموشی را بر اساس اسناد و مدارک و نظر خبرگان و پیشکسوتان دفاع مقدس پدافند هوایی شناسایی و تبیین کند.

تشریح و بیان مسأله

تشریح مسأله

در سال‌های پس از جنگ تحمیلی، با روایت‌هایی متعدد و متضاد از رخدادهای دفاع مقدس مواجه شده‌ایم. بخشی وسیع از این روایت‌ها در قالب جنگ روایت‌ها قابل تفسیر است. جعل تاریخ و روایت‌های دروغین از جمله مواردی است که منجر به تحریف تاریخ دفاع مقدس شده است؛ به گونه‌ای که مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله العالی) به صراحت بر جلوگیری از تحریف و فراموشی در این عرصه سخن گفته‌اند. در این میان، تاریخ پدافند هوایی نیز از این رویه مستثنی نیست. بررسی روایت‌های مربوط به تاریخ پدافند هوایی در دفاع مقدس نشان‌دهنده تحریف روایت در رابطه با برخی از روایت‌هاست. از سوی دیگر، در میان کتاب‌ها، پژوهش‌ها و مقاله‌های منتشرشده در خصوص پدافند هوایی در دفاع مقدس، جای خالی برخی از روایت‌ها مشاهده می‌شود. شهدا و همچنین رخدادهایی وجود دارند که تا کنون حتی

شود. البته، باید در نظر داشت کتمان واقعیت نیز نوعی تحریف به شمار می‌رود. در بررسی کتاب‌ها و روایت‌های مربوط به پدافند هوایی در دفاع مقدس، با پدیده کتمان واقعیت نیز مواجه هستیم. «کتمان واقعیت» مکمل تحریف و فراموشی است.

اهداف پژوهش

الف- هدف کلی

- شناسایی و معرفی موارد «تحریف» تاریخ پدافند هوایی در دفاع مقدس

ب- اهداف ویژه

- شناسایی و معرفی موارد «فراموشی» تاریخ پدافند هوایی در دفاع مقدس

پرسش‌های پژوهش

پرسش اصلی

موارد «تحریف» تاریخ پدافند هوایی در دفاع مقدس کدام است؟

پرسش فرعی

- موارد «فراموشی» تاریخ پدافند هوایی در دفاع مقدس کدام است؟

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به اکتشافی بودن پژوهش، نیاز به فرضیه نیست.

اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت از بُعد ایجابی و ضرورت از بُعد سلبی بررسی می‌شود.

اهمیت: اهمیت اجرای این پژوهش در این است که تحریفات به‌وقوع‌پیوسته در تاریخ پدافند هوایی شناسایی می‌شوند و روایتی معتبر و صادق بیان می‌شود. بیان روایت معتبر و صادقانه منجر به افزایش منزلت اجتماعی و تقویت هویت سازمانی و همیت قسمتی خواهد شد.

ضرورت: از سوی دیگر، اگر موارد تحریف و

یک مقاله هم درباره آنها نوشته نشده است. در نهایت، به نظر می‌رسد به ایجاد زمینه مناسب برای پاسخ‌گویی به شبهات و تحریفات رخ داده در خصوص عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس نیاز است. در واقع، نیاز است که با ایجاد زمینه مناسب برای پژوهش و نگارش در خصوص موضوع‌های مغفول و فراموش شده، کار پژوهشی مناسب انجام شود.

بیان مسأله

در بررسی پژوهش‌ها، کتاب‌ها و مقاله‌های منتشر شده در خصوص عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس، آسیب‌هایی همچون «تحریف» و «فراموشی» مشاهده شده‌اند. مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله العالی) در خصوص دو آسیب «فراموشی» و «تحریف» در بیان رخداد‌های دفاع مقدس هشدار دادند و فرمودند: «فراموشی» و «تحریف» دو آسیب و خطر بزرگی است که در کمین هر حادثه بزرگ تاریخی قرار دارد و نخبگان، فرزندان و دست‌اندرکاران عرصه دفاع مقدس، با شناساندن دقیق این ذخیره و گنجینه فرهنگی، اجازه ندهند این حماسه دستخوش فراموشی و تحریف بشود» (بیانات ۲۶ اسفند ۱۳۹۲).

اما اکنون، با وجود انتشار ده‌ها عنوان کتاب و مقاله در خصوص عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس، هنوز موضوع‌هایی وجود دارند که نویسندگان و پژوهشگران پدافند هوایی آنها را بررسی نکرده‌اند و بیم «فراموشی» آنها قابل تصور است. در میان کتاب‌ها پدافند هوایی، موضوع‌هایی گوناگون در حوزه دفاع مقدس کنکاش و بررسی شده‌اند. اما هنوز موضوع‌ها و مسائلی گوناگون در خصوص عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس وجود دارند که باید بررسی شوند تا دچار فراموشی نشوند.

در خصوص تحریف وقایع پدافند هوایی در دفاع مقدس، باید گفت در خاطرات منتشر شده برخی از افراد، تحریقاتی در خصوص عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس وجود دارند که ضروری است ابتدا این تحریفات شناسایی شوند و سپس پاسخ مناسب به تحریفات داده

هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در دفاع مقدس، لازم است به جمله‌های حاوی اعداد و ارقام دربارهٔ عملکرد نیروی هوایی عراق و عملکرد پدافند هوایی ایران در هشت سال دفاع مقدس دقت ویژه شود.

- در مدت (شروع تا پایان جنگ تحمیلی)، بالغ بر یکصد و بیست و هفت شهر و جزایر جنوبی کشورمان مورد تهاجم هوایی رژیم عراق قرار گرفتند.

- در شش ماه آغازین جنگ، چهارصد و سیزده بار به شهرهای ایران حملهٔ هوایی شد. حملات هوایی و موشک‌باران عراق از سال ۱۳۶۰ تا پایان جنگ عبارت‌اند از:

پانصد و هفتاد و یک بار در سال ۱۳۶۰، چهارصد و هفتاد و شش بار در سال ۱۳۶۱، دویست و شصت بار در سال ۱۳۶۲، دویست و چهل و شش بار در سال ۱۳۶۳، هفتصد و نود بار در سال ۱۳۶۴، نهصد و شصت و دو بار در سال ۱۳۶۵، هفتصد و چهل و پنج بار در سال ۱۳۶۶، سیصد و شش بار در پنج ماه پایانی جنگ در سال ۱۳۶۷. در مجموع، چهارهزار و هفتصد و شصت و نه بار شهرهای مختلف کشورمان توسط هواپیماهای رژیم بعثی عراق بمباران، موشک‌باران یا گلوله‌باران شدند (جهان‌فر، ۱۳۹۳، ص. ۳۸). حجم پروازهای تجاری کشف‌شدهٔ عراق توسط پدافند هوایی ایران در ۵ سال اول ۷۶۲۴۳ مورد بوده است و مجموع تجاوزات کشف‌شدهٔ عراق توسط سامانه‌های پدافند هوایی ایران در ۳ سال آخر جنگ ۹۸۷۹۲ مورد بوده است.

فراموشی در تاریخ پدافند هوایی مشخص نشوند، روایت‌های نادرست جایگزین روایت‌های صادقانه خواهند شد.

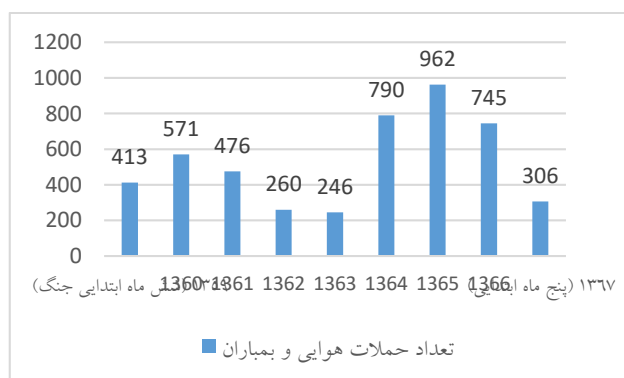
مروری بر ادبیات و پیشینهٔ پژوهش

در سالروز بیعت تاریخی کارکنان نیروی هوایی با حضرت امام خمینی (ره) - ۱۹ بهمن سال ۱۳۵۷ - فرماندهی معظم کل قوا، حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خامنه‌ای عزیز (مدظله‌العالی)، کارکنان منتخب نیروهای هوایی و پدافند هوایی را به حضور پذیرفتند و در بخشی از بیانات ارزشمند خود، آن بیعت را یک نقطهٔ عطف تلقی کردند و با تأکید بر اینکه عامل ماندگاری، استمرار و اثرگذاری آن حرکت بزرگ و تاریخ‌ساز، یک کار رسانه‌ای و روایت صحیح آن ماجرا بر اساس یک قاب هنرمندانه بود، فرمودند: «امروز نیز مقابله با تهاجم دشمن برای تحریف واقعیت‌ها، دستاوردها، پیشرفت‌ها و اقدامات حماسه‌آمیز نظام اسلامی نیازمند یک حرکت دفاعی و تهاجم ترکیبی با محوریت فریضة فوری و قطعی جهاد تبیین است».

یکی از مهم‌ترین مقدمات و حتی الزامات «جهاد تبیین» مقابله با «تحریف» و «فراموشی» و دستیابی به «روایت صادقانه» است. این پژوهش در راستای شناسایی موارد «تحریف» و «فراموشی» در تاریخ نظامی کشور، به ویژه پدافند هوایی انجام شده است.

حقایق عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس

برای تبیین میزان موفقیت پدافند هوایی و نیروی

نمودار ۱- تعداد حملات هوایی و بمباران عراق

سهند ۳ (۳۶۰ قبضه) به سازمان رزم پدافند هوایی ارتش افزوده شد (ستاد کل پدافند کشور، ۱۳۶۷، ج. ۱، ص. ۸). این در حالی است که عراق در همین مدت به تجهیزاتی مانند رولاند، سام-۶ و ... مجهز شده بود که فهرست آن در بخش جداول این مقاله بیان شده است. مقایسه تجهیزات افزوده شده به دو سازمان نظامی و نتایج کسب شده توسط آنها نشان دهنده موفقیت پدافند هوایی ایران نسبت به پدافند هوایی عراق است.

در واقع، نقش نیروی هوایی جمهوری اسلامی ایران از جمله آفند و پدافند هوایی در سال‌های جنگ تحمیلی نقشی راهبردی داشت و تعیین کننده نتیجه نبرد و حتی مؤثر در سطح بین‌المللی بود. چنانکه با وجود حمایت وسیع و در سطح بین‌المللی از عراق برای برگزاری اجلاس سران کشورهای غیرمتعد در بغداد، عملکرد تحسین برانگیز نیروی هوایی ایران و خلبانی شجاع همچون شهید عباس دوران منجر به لغو کنفرانس یادشده شد. حمله هوایی به پایگاه‌های هوایی اج-۳ در غرب عراق و در نزدیکی مرز اردن، متوقف کردن ماشین جنگی صدام در ماه‌های اول جنگ به وسیله نیروی هوایی، عملکرد پدافند هوایی در عملیات‌های مختلف سطحی و در جنگ شهرها نمونه‌هایی از موفقیت نیروی هوایی و پدافند هوایی ایران در سطح راهبردی و حتی تاکتیکی در برابر عراق به شمار می‌روند. در سال‌های جنگ دفاع مقدس، پدافند هوایی عراق بارها در برابر خلبانان نیروی هوایی ایران شکست خورد و در این موفقیت، افسران کنترل شکاری و کارکنان مستقر در سایت‌های راداری پدافند هوایی نقشی مهم در هدایت صحیح جنگنده‌های ایرانی داشتند.

افسران زمین به هوای پدافند هوایی با اعمال فرماندهی مناسب و کنترل سامانه‌های زمین به هوا در به ثمر رساندن مأمورت پدافند هوایی و مورد اصابت قرار دادن هواگردهای عراقی نقشی غیرقابل انکار ایفا کردند. در این خصوص، درجه‌داران و کارکنان وظیفه زمین به هوا رشادت‌های زیادی از خود نشان دادند.

خدمات امنیتی پدافند هوایی در سال‌های دفاع مقدس فقط مختص مناطق عملیاتی و صحنه‌های نبرد زمینی نبود. در جنگ نفتکش‌ها، پدافند هوایی در ساقط کردن ۵۵ فروند هواپیمای عراقی نقش مستقیم داشت. در زمان جنگ نفتکش‌ها، تعداد ۳۱۴۵ نفتکش تحت حفاظت پدافند هوایی به سلامت عبور کردند. این در حالی است که ۱۳۷۷ مورد حمله هوایی توسط هواپیماهای میراژ، میگ-۲۵، سوخو و میگ-۲۳ عراقی به نفتکش‌های حامل نفت ایران حمله کردند.

از نظر میزان آمادگی شبکه فرماندهی و کنترل و اجزای کشف هواگرد دشمن، در ۳ سال آخر جنگ، تعداد ۵۴۰۰۰ پیام از پست‌های دیده‌بانی مبنی بر رویت هواپیما، بالگرد، کشتی، موشک زمین به زمین و ... دریافت شدند. این در حالی است که فقط در سال‌های ۶۵ الی ۶۷، ۵۱۰ پست دیده‌بانی در عملیات‌های رزمی حضور مؤثر داشتند (جهانفر، ۱۳۹۳؛ حجامی و جهانفر، ۱۳۹۴، ص. ۲۳۰).

طی سال‌های جنگ تحمیلی، ۱۵۰۹ قبضه توپ ۲۳ میلی‌متری، ۵۳۵ رسد توپ اورلیکن، ۹۰ رسد اسکای-گارد، ۹۵ رسد رایپر و ۷۴ آتشبار هاوک جابه‌جایی داشتند (ستاد کل پدافند کشور، ۱۳۶۷، ج. ۱، ص. ۱) در این جنگ، ۶۷ فروند بالگرد عراقی مورد اصابت پدافند هوایی قرار گرفتند. در این سال‌ها، ۲۴۸۶۳ حمله هوایی دشمن در اثر مقابله پدافند هوایی ناکام ماندند. همچنین، در ۲۵۴۶۸ حمله هوایی، با اقدام تاکتیکی پدافند هوایی، حملات دفع شدند و هواگرد منهدم شد، مورد اصابت قرار گرفت یا مجبور به فرار شد (ستاد کل پدافند کشور، ۱۳۶۷، ج. ۱، ص. ۷).

در طول سال‌های دفاع مقدس، پدافند هوایی با کمترین حمایت خارجی و کمترین میزان افزوده شدن تجهیزات به نسبت نیروی هوایی و پدافند هوایی عراق، توانست عملکردی بهتر نسبت به پدافند هوایی عراق رقم بزند. در این سال‌ها، فقط تجهیزاتی مانند اسکای گارد، توپ ضد هوایی ۲۳ میلی‌متری (۸۶۷ قبضه) و موشک انداز

در هشت سال دفاع مقدس، ۳۴۷ شهید، ۵۱ مجروح، ۴۶ آزاده و مفقودالثر از پدافند هوایی تقدیم کشور شدند.

تعاریف

جدول ۱- تعاریف

عنوان	تعریف
آسیب‌شناسی	تعریف نظری: آسیب‌شناسی در همه رشته‌های علوم، از جمله کاربردی^۱ و انتزاعی^۲، پایه^۳ و غیرپایه، تجربی^۴ و طبیعی^۵، انسانی^۶ و غیرانسانی و ب‌ویژه در روان‌شناسی و تعلیم و تربیت، کاربرد خاص خود را دارد (حسینی گل‌افشانی و محمدی فاتح، ۱۴۰۰، ص. ۷۶). آسیب‌شناسی صحیح و به‌موقع این امکان را به مدیران می‌دهد تا همواره از مسائل و مشکلات جاری سازمان خود مطلع باشند و از حادث شدن آنها جلوگیری کنند (نجفی‌زاده و زاهدی، ۱۳۹۵). آسیب مفهومی بسیار گسترده دارد که همه ابعاد داخلی و خارجی سازمان که برای بقای سازمان تهدیدی جدی به حساب می‌آیند را شامل می‌شود و تشخیص به‌موقع آن برای حفظ و رشد سازمان امری لازم به حساب می‌آید (برادلی، ۲۰۱۵). باید به این نکته توجه شود که نخستین و مهم‌ترین وظیفه آسیب‌شناس شناسایی آسیب‌هاست و آسیب‌شناس باید بر اساس معادلانی از پیش تعیین‌شده، نسبت به پیدایش آسیب‌ها شناخت کافی داشته باشد و عوامل مؤثر در آسیب را درست ارزیابی کند. این امر مستلزم دست‌یابی به اطلاعاتی صحیح از علائم آسیب‌هاست که در آسیب‌شناسی در حوزه‌های فرهنگی این موضوع از ظرافت، حساسیت و دقت بیشتری برخوردار است (حسینی گل‌افشانی و محمدی فاتح، ۱۴۰۰، ص. ۷۸). تعریف عملیاتی: شناخت آسیب‌های روایت عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس با استفاده از پژوهش
تحریف	تعریف نظری: تحریف در لغت به معنای «کج کردن، گردانیدن، تغییر دادن و تبدیل کردن، گردانیدن کلام کسی از وضع و طرز و حالت اصلی خود» است (عمید، ۱۳۸۹، ص. ۳۲۸) دهخدا تحریف را به معنای «بگردانیدن سخن، گردانیدن سخن از جای وی» دانسته است.^۷ شهید استاد مرتضی مطهری در کتاب حماسه حسینی، تعاریفی از «تحریف» را بیان کرده است: «تحریف در زبان عربی از ماده حرف است، یعنی منحرف کردن چیزی از مسیر و وضع اصلی خود که داشته است یا باید داشته باشد. به عبارت دیگر، تحریف نوعی تغییر و تبدیل است، ولی تحریف مشتمل بر چیزی است که کلمه تغییر و تبدیل نیست. شما اگر کاری کنید که جمله‌ای، نامه‌ای، شعر و عبارتی آن مقصودی را که باید بفهماند، نفهماند و مقصود دیگری را بفهماند، می‌گویند شما این عبارت را تحریف کرده‌اید. مثلاً شما گاهی مطلبی یا حرفی را به یک نفر می‌گویید، بعد آن شخص سخن شما را در جای دیگری نقل می‌کند، پس از آن کسی به شما می‌گوید فلانی از قول شما چنین چیزی نقل می‌کرد، شما می‌فهمید آنچه شما گفته بودید با آنچه او نقل کرده خیلی متفاوت است. او سخنان شما را کم و زیاد کرده است، قسمتی از حرف‌های شما که مفید مقصود شما بوده است را حذف کرده و قسمت‌هایی از خود به آن افزوده است، در نتیجه سخن شما مسخ شده و چیز دیگری از آب درآمده است. آن وقت شما می‌گویید این آدم حرف مرا تحریف کرده است. مخصوصاً اگر کسی در سندهای رسمی دست ببرد، می‌گویند سند را تحریف کرده است» (مطهری، ۱۳۶۸، صص. ۱۲-۱۴). البته باید این واقعیت را پذیرفت که تحریف فقط شامل این موارد نیست. کم‌اهمیت جلوه‌دادن یک رخداد بزرگ یا پراهمیت جلوه‌دادن یک رخداد کوچک نیز جلوه‌ای دیگر از تحریف است. تعریف عملیاتی: روایت جعلی و نادرست از عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس در کتاب‌ها و مقاله‌ها و ...
فراموشی	تعریف نظری: از یاد بردن، عدم یادآوری، ذهول، غفلت، نسیان، ازیادرفتگی، حالت فراموشکار، مقابل یاد و ذکر نسیان تعریف عملیاتی: از یاد بردن عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس در متن کتاب‌ها، مقاله‌ها و ...

1 Applied sciences

2 Abstract Sciences

3 Basic Sciences

4 Experimental sciences

5 Natural Sciences

6 Humanities

7 <http://www.vajehyab.com/dehkhoda>

انواع تحریف

در شناخت انواع تحریف، باید گفت: «تحریف انواعی دارد که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: تحریف لفظی و تحریف معنوی. تحریف لفظی این است که ظاهر مطلبی را عوض کنند؛ برای مثال، از یک گفتار عبارتی حذف شود یا به آن عبارتی اضافه شود یا جمله‌ها را چنان پس‌وپیش کنند که معنی آن فرق کند، یعنی در ظاهر و در لفظ گفتار تصرف کنند.

تحریف معنوی این است که شما در لفظ تصرف نمی‌کنید؛ لفظ همان است که بوده، ولی آن را طوری معنی می‌کنید که خلاف مقصد و مقصود گوینده است. آن را طوری معنی می‌کنید که مطابق مقصود خود شما باشد نه مطابق مقصود اصلی گوینده. قرآن در این باره در بسیاری از جاها یا کلمه تحریف را آورده یا به صورت دیگری مطلب را بیان کرده است. ولی مفسران بیان کرده‌اند تحریفی که قرآن می‌گوید شامل تحریف لفظی و تحریف معنوی است؛ یعنی بعضی از این تحریف‌ها که صورت گرفته‌اند در لفظ بوده و بعضی در تفسیر و در معنی بوده‌اند نه در لفظ» (مطهری، ۱۳۶۸، صص. ۱۳-۱۵).

برخی از پژوهشگران باور دارند در حال حاضر، سه نوع تحریف در حوزه تاریخ جنگ رخ داده‌اند:

۱- تحریف در واقعیت‌های تاریخ جنگ یا آنجا واقعاً رخ داده است.

۲- برداشت جدید از رویدادهای هشت سال دفاع مقدس

۳- تغییر و تحریف در مفاهیم و مصادیق دفاع مقدس مانند بسیجی، چفیه و ... (احمدی، ۱۳۹۳، ص. ۹۴).

مبانی و چارچوب نظری

تحریف و فراموشی

بررسی مسائل دفاع مقدس به عنوان یک دوره تاریخی نیازمند در نظر گرفتن هم‌زمان اسناد و مدارک و همچنین تاریخ شفاهی است. بررسی زندگی شهدا و

فرماندهان جنگ تحمیلی و حوادث رخ داده در آن سال‌ها بدون توجه به اظهار نظر شاهدان مستقیم و ناظران رویدادها، برداشتی ناقص از تاریخ خواهد بود. در برداشت ناقص از حوادث و رویدادهای تاریخی، بروز دو آفت بزرگ «فراموشی»^۱ و «تحریف»^۲ وجود دارد.

سه ویژگی روایت به دور از تحریف و فراموشی از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی)

سرتیپ دوم وابسته غلامحسین دربندی از سه ویژگی روایت صحیح و به دور از تحریف و فراموشی از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا نام بردند: «عقلی و منطقی، حماسی رزمی و احساسی عاطفی. اگر حوادث بزرگ و مهم عالم و حقایق عالم درست روایت نشود، یا مکتوم می‌ماند یا تحریف می‌شود ... از مبالغه و زیاده‌گویی و بیش از حد نشان دادن این چیزها باید پرهیز کرد ... یعنی هر نقطه‌ای را خالی بگذارید جنود شیطان جنود ابلیس می‌آیند و آن نقطه را پر می‌کنند» (بیانات در جمع راویان دفاع مقدس پنجشنبه ۳۰ آبان ۱۳۹۸ به نقل از سرتیپ دوم دربندی).

پیشینه پژوهش

اگرچه تا کنون پژوهش‌ها، کتاب‌ها و مقاله‌هایی متعدد در خصوص آسیب‌های روایت تاریخ به ویژه روایت تاریخ دفاع مقدس منتشر شده‌اند، سهم آسیب‌شناسی تاریخ ارتش جمهوری اسلامی ایران در انقلاب و دفاع مقدس کمتر از حد انتظار است. این در حالی است که ارتش جمهوری اسلامی ایران کهن‌ترین سازمان تأمین امنیت در کشور محسوب می‌شود که دارای نقش مستقیم و غیرمستقیم در راه‌اندازی، پشتیبانی، آموزش و همراهی با سایر سازمان‌های دفاعی، نظامی و انتظامی این سرزمین است، ولی به نظر می‌رسد حتی آن گونه که باید، از عملکرد خود در برابر تحریفات و فراموشی دفاع نکرده است.

^۱ Amnesia; Forgetfulness

^۲ Distortion; Garble

جدول ۲- شناخت آسیب‌های پژوهش و روایت دفاع مقدس

ردیف	عنوان پژوهش	نوع پژوهش	پژوهشگران/ نویسندگان	آسیب‌های مطرح‌شده در پژوهش
۱	چه کتاب‌هایی دربارهٔ پدافند هوایی در دفاع مقدس نگاشته شده‌اند؟ (۱۳۹۸)	مقاله	پیمان خرازیان، محمد رضا ایروانی و شهروز علیمردانی	پژوهشگران این پژوهش چالش‌های پژوهش و نگارش حوزهٔ پدافند هوایی در دفاع مقدس را به شرح زیر برشمردند: چالش‌هایی پژوهش و نگارش حوزهٔ پدافند هوایی دفاع مقدس را تهدید می‌کنند که در صورت نبود برنامه‌ریزی و نظارت مناسب مسئولان، زحمات نویسندگان و پژوهشگران پدافند هوایی کم‌ارزش خواهد شد. برخی از چالش‌ها به شرح زیر عبارت‌اند از: ۱-سرقت علمی و انتحال ۲-کتاب‌سازی ۳-فراموشی و تحریف از نظر نویسندگان مقاله، هنوز موضوع‌هایی وجود دارند که نویسندگان و پژوهشگران پدافند هوایی آنها را بررسی نکرده‌اند و بیم فراموشی آنها می‌رود. در میان کتاب‌ها پدافند هوایی، موضوع‌هایی گوناگون در حوزهٔ دفاع مقدس کنکاش و بررسی شده‌اند. اما هنوز موضوع‌ها و مسائلی گوناگون در خصوص عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس وجود دارند که باید بررسی شوند تا دچار فراموشی نشوند. در خصوص تحریف وقایع پدافند هوایی در دفاع مقدس، باید گفت اگرچه خوشبختانه اثری مشاهده نشد که در آن تحریف تاریخ دفاع مقدس رخ داده شده باشد، باید مراقب بود تا این آفت بزرگ تاریخ‌نگاری گریبان‌گیر پدافند هوایی نشود.
۲	آسیب‌شناسی و موانع پیش روی تاریخ شفاهی دفاع مقدس (۱۳۹۸)	مقاله	مریم جهانگشته	خطر تحریف و فراموشی به دلایل زیر: ۱-چالش میان تاریخ و ادبیات و تغییر رویکرد نویسنده به سمت داستان یا رمان ۲-دور شدن زمانی از رخدادها مهم تاریخی ۳-انتخاب غیرکارشناسی سوژه‌ها ۴-عدم توجه به پژوهش و راستی‌آزمایی ۵-کمبود مصاحبه‌گران و نویسندگان خبرهٔ تاریخ شفاهی ۶-نبود کارشناسان آگاه در نهادها و سازمان‌های متولی این امر ۷-خست در واگذاری اطلاعات و داده‌های مربوط به دفاع مقدس ۸-عدم توجه به انتشار اسناد و مدارک رخدادها تاریخی ۹-استاندارد نبودن داده‌های پایه در زمینهٔ شهدا، جانبازان، آزادگان و ... ۱۰-نبود دانشنامهٔ دفاع مقدس برای دسترسی آسان به داده‌ها ۱۱-عدم توجه به آموزش نسل جوان نویسنده ۱۲-ویراستاری ناهمگون ۱۳-صفحه‌آرایی و طراحی جلد نامناسب ۱۴-عدم توجه به آرشیو مصاحبه‌ها به صورت صوتی و تصویری به مثابهٔ یک سند تاریخی ۱۵-عدم زیست فروشگاهی کتاب‌های تاریخ شفاهی و در نتیجهٔ کم‌مخاطب‌ماندن این آثار (علاماتی و عزیزی، ۱۳۹۷، ص. ۴۷).
۳	آسیب‌شناسی بینشی تاریخ شفاهی دفاع مقدس	مقاله	محمد ابراهیم روشن ضمیر	۱-ارائهٔ تصویر نادرست از کمک‌های ویژهٔ الهی، دعا و رازونیز و شهادت‌طلبی ۲-آرمان‌گرایی افراطی و غفلت از واقعیت‌ها ۳-مبالغه و گزافه‌گویی ۴-نادیده‌گرفتن تدبیر و برنامه‌ریزی (علاماتی و عزیزی، ۱۳۹۷، ص. ۶۱).
۴	آسیب‌شناسی تدوین تاریخ شفاهی در سازمان‌ها و نهادهای متولی	مقاله	داود صلاحی	۱-فقدان چشم‌انداز و اهداف راهبردی ۲-ضعف در نگاه کارشناسی و علمی ۳-ضعف در نیروی انسانی متخصص و کارآمد ۴-ضعف در تعاملات بین‌سازمانی ۵-ضعف در طراحی ساختار و سازوکار مناسب

ردیف	عنوان پژوهش	نوع پژوهش	پژوهشگران/ نویسندگان	آسیب‌های مطرح شده در پژوهش
				۶- ضعف در نگاه تحولی و رو به رشد ۷- تکیه بر رشد کمی و غفلت از الزامات کیفی ۸- ضعف در دسته‌بندی و هدف‌گذاری برای انتخاب خاطره‌گوها ۹- فقدان سناریوی محتوایی ۱۰- فقدان بانک اطلاعات موضوع‌ها و افراد ۱۱- منحصرماندن در خاطرات افراد خاص ۱۲- ضعف در شیوه‌های مناسب اداره جلسات خاطره‌گویی ۱۳- فقدان دستور جلسه علمی در اداره جلسات خاطره‌گویی ۱۴- توجیه نبودن مصاحبه‌گران و مصاحبه‌شوندگان ۱۵- انجام نشدن مصاحبه‌های تکمیلی ۱۶- عدم تصویربرداری مناسب از جلسات خاطره‌گویی ۱۷- عدم بازبینی و برطرف کردن اشکال پیش از آرشیو ۱۸- فقدان آرشیو جامع و متمرکز ۱۹- فقدان نرم افزار تخصصی آرشیو ۲۰- عدم برنامه‌ریزی برای بهره‌برداری بهینه از خاطرات و عدم هدف‌گذاری ۲۱- عدم دسترسی کاربران به اصل خاطرات و منابع درجه اول ۲۲- انحصار خروجی‌های خاطرات در خروجی مکتوب ۲۳- کمبود پژوهشگران و تدوین‌گران متخصص (علاماتی و عزیزی، ۱۳۹۷، ص. ۷۸).
۵	آسیب‌شناسی تاریخ شفاهی و راهکارهای آن؛ با تأکید بر دفاع مقدس	مقاله	مریم طالبی، ساره مشهدی میقانی و مریم حاجی زاده	۱- نبود نیروهای متخصص و آموزش‌دیده ۲- عدم تخصیص بودجه کافی ۳- ضعف مباحث نظری (علاماتی و عزیزی، ۱۳۹۷، ص. ۸۰).
۶	آسیب‌شناسی تاریخ شفاهی دفاع مقدس با تکیه بر ساختار روایی خاطره	مقاله	احمد لامعی گیو، سمیه اقبالی نسب و سارا لامعی گیو	۱- عدم توجه به پژوهش و راستی‌آزمایی منابع ۲- تکیه و اعتماد صرف به نقل راویان ۳- کمبود مصاحبه‌گران و نویسندگان مجرب در این حوزه ۴- در دسترس نبودن اطلاعات و داده‌های مربوط به دفاع مقدس ۵- عدم توجه به انتشار اسناد و مدارک تاریخی جنگ تحمیلی ۶- استاندارد نبودن داده‌های پایه در زمینه شهدا، جانبازان، آزادگان و ... ۷- فقدان دانشنامه تخصصی دفاع مقدس ۸- صعوبت حصول به مستندات ۹- التفات نکردن به آموزش نسل جوان نویسنده در خصوص افزایش کیفیت طراحی علمی مصاحبه‌ها ۱۰- عدم عنایت وافی و کافی به آرشیو مصاحبه‌های صوتی و تصویری به مثابه یک سند و وثیقه تاریخی در این حوزه (علاماتی و عزیزی، ۱۳۹۷، ص. ۱۱۰).
۷	بررسی تحریفات انجام گرفته در تاریخ دفاع مقدس توسط راویان کاروان‌های راهیان نور	مقاله	سرتیپ دوم رحمان اکبرآبادی ^۱	تحریف راویان غیرسازمانی و بعضاً تعدادی از راویان مستقر در سازمان‌ها به علت: ۱- عدم برخورداری از آگاهی و دانش کافی در رابطه با تشریح عملیات‌ها و شیوه عملکرد رزمندگان ۲- بیان خاطرات، تنها به یک مؤلفه مانند مانور و حرکت پیاده نظام با سلاح انفرادی اشاره کرده و شعاع عمل نبردها را بسیار محدود تلقی کرده‌اند (اکبرآبادی، ۱۳۹۴، ص. ۵).

^۱ پیش از بازنشستگی فرماندهی تیپ ۴۱ پیاده نازجا را تجربه کرده و در دفاع مقدس حضور داشته است.

ردیف	عنوان پژوهش	نوع پژوهش	پژوهشگران/نویسندگان	آسیب‌های مطرح شده در پژوهش
۸	اهمیت و آسیب‌شناسی تاریخ و تاریخ‌نگاری از منظر امام خمینی (ره) (۱۳۹۱)	مقاله	محمود کریمی و سعید طاوسی مسرور	مقاله حاضر، پس از اشاره اجمالی به اهمیت و فواید تاریخ، آسیب‌شناسی تاریخ و تاریخ‌نگاری از دیدگاه امام خمینی (ره) را بررسی تفصیلی می‌کند. این مقاله آسیب‌شناسی تاریخ‌نگاری در محورهای همچون عدم بی‌طرفی مورخ، تحریف تاریخ، بی‌دقتی در ثبت وقایع، تاریخ‌نگاری بدون نقد و تحلیل، عدم توجه به توده مردم در تدوین تاریخ و نبود نگاه قرآنی در تحلیل‌های تاریخی را از منظر و بیان امام خمینی (ره) به بحث می‌گذارد. از جمله دلایل بروز آسیب [تحریف و فراموشی] در روایت تاریخ به شرح زیر عبارت‌اند از: ۱- وابستگی به قدرت حاکم ۲- تحریف تاریخ با انگیزه‌های گوناگون ۳- بی‌دقتی در ثبت وقایع ۴- تاریخ‌نگاری بدون تحلیل ۵- تقلید از مورخان پیشین ۶- انحصار منابع تاریخی به گزارش‌های نخبگان و اصحاب قدرت ۷- غفلت از مبانی و سنت‌های قرآنی در تدوین و تحلیل تاریخ ۸- موضوع‌محوری به جای مسئله‌محوری در پژوهش‌های تاریخی (کریمی و طاوسی مسرور، ۱۳۹۱، صص. ۷-۲۸)

جدول ۳- اسامی برخی از پیشکسوتان و خبرگان مصاحبه‌شده در خصوص تحریف و فراموشی روایت پدافند هوایی در دفاع مقدس

ردیف	درجه و نام و نشان پیشکسوت	عمده مسئولیت‌های پیشین و فعلی
۱	سرتیپ خلبان حبیب بقایی	پیشکسوت نهاجا، فرمانده پایگاه هوایی دزفول، فرمانده نهاجا، جانشین فرماندهی کل آجا، مشاور فرماندهی کل قوا (مدظله العالی)
۲	سرتیپ خلبان وابسته شهرام رستمی	پیشکسوت نهاجا، جانشین فرماندهی نهاجا، رئیس ستاد مشترک ارتش
۳	سرتیپ وابسته سید محمود یمینی	فرمانده مرکز آموزش‌های هوایی شهید خضرائی، فرمانده پدافند هوایی نهاجا
۴	سرتیپ براتعلی غلامی	فرمانده پدافند هوایی نهاجا، معاون هماهنگ‌کننده نهاجا، معاون هماهنگ‌کننده ودجا، مشاور فرماندهی کل قوا (مدظله العالی)
۵	سرتیپ دوم وابسته حقیری	پیشکسوت پدافند هوایی، فرمانده چند گروه پدافند هوایی در سال‌های مختلف دفاع مقدس و پس از آن
۶	سرتیپ دوم وابسته محسن مرادیان	پیشکسوت پدافند هوایی نزاجا، هیئت علمی دعا
۷	سرتیپ دوم وابسته غلامحسین دربندی	پیشکسوت نزاجا و ساعس آجا، جانشین معاونت فرهنگی ساعس آجا
۸	سرتیپ دوم علی اکبر ابتهاج	پیشکسوت پدافند هوایی، فرمانده گروه پدافند هوایی بهبهان، معاونت عملیات فرماندهی پدافند هوایی نهاجا
۹	سرتیپ دوم وابسته قاسم فراوان	پیشکسوت پدافند هوایی، فرمانده گروه پدافند هوایی همدان
۱۰	سرتیپ دوم وابسته اباذر جوکار	پیشکسوت پدافند هوایی، فرمانده منطقه پدافند هوایی اصفهان، مدیر موزه اسناد و تاریخ‌نگاری پدافند هوایی
۱۱	سرتیپ دوم وابسته محمود حجامی	پیشکسوت پدافند هوایی، فرمانده منطقه پدافند هوایی جنوب غرب (امیدیه)، رئیس مرکز مطالعات پدافند هوایی
۱۲	سرهنگ وابسته رشید قشقایی	پیشکسوت پدافند هوایی، معاون امور مهندسی نهاجا
۱۳	سرتیپ دوم دکتر علی شکوری	رئیس مرکز مطالعات نهاجا
۱۴	سرهنگ وابسته علی رخت افکن	پیشکسوت پدافند هوایی
۱۵	سرهنگ وابسته هادی فرخی	پیشکسوت پدافند هوایی
۱۶	سرهنگ وابسته سید احمد کیا	پیشکسوت پدافند هوایی
۱۷	سرهنگ وابسته خسرو خطیب قوامی	پیشکسوت پدافند هوایی
۱۸	سرهنگ وابسته خسرو جهانی	پیشکسوت پدافند هوایی
۱۹	سرهنگ وابسته سید علی حسینی	پیشکسوت پدافند هوایی، فرمانده گروه پدافند هوایی اهواز در عملیات والفجر ۸
۲۰	سرهنگ وابسته حسین خرم	پیشکسوت پدافند هوایی
۲۰	سرهنگ وابسته امیر گودرزی	پیشکسوت پدافند هوایی

ردیف	درجه و نام و نشان پیشکسوت	عمده مسئولیت‌های پیشین و فعلی
۲۱	سرهنگ وابسته شاداب عسکری	پیشکسوت ساحفاجا
۲۲	سرهنگ وابسته بهمن زارع نعمتی	پیشکسوت پدافند هوایی
۲۳	سرهنگ وابسته حسین صفری ابهری	پیشکسوت پدافند هوایی
۲۴	سروان وابسته مهدی اشتری	پیشکسوت پدافند هوایی

نظرات برخی از پیشکسوتان پدافند هوایی در خصوص آسیب‌های روایت پدافند هوایی در دفاع مقدس در جلسه‌ی میز تخصصی تجزیه و تحلیل دفاع مقدس و نبردهای معاصر پدافند هوایی و در مصاحبه‌های انجام شده توسط پژوهشگر، هر یک از پیشکسوتان ارتش به ویژه نه‌اجا و پدافند هوایی اقدام به ارائه دیدگاه خود در خصوص آسیب‌های روایت دفاع مقدس هوایی و پدافند هوایی کردند. برخی از نظرات پیشکسوتان در خصوص آسیب‌های مبتلا به روایت‌های دفاع مقدس به شرح زیر عبارت‌اند از:

جدول ۴- نظرات پیشکسوتان در خصوص آسیب‌های مبتلا به روایت‌های دفاع مقدس

ردیف	درجه و نام و نشان پیشکسوت	نوع آسیب مطرح شده	توضیح
۱	سرتیپ ستاد سید محمود یمینی	تحریف	برابر کتاب سال ششم جنگ، یک فروند هواپیمای دشمن در ساعت ۰۸:۵۱ مورخ ۱۳۶۵/۰۲/۲۸ بر فراز منطقه شمال غرب کشور و یک فروند در ساعت ۱۱:۳۰ همان روز بر فراز منطقه عملیاتی حاج عمران توسط جنگ‌افزارهای پدافند هوایی منهدم شده است، ولی در فهرست SOC همان‌انهدام هواپیمای دوم در ساعت ۱۱:۳۰ بیان نشده است.
۲	سرتیپ دوم وابسته محسن مرادیان	فراموشی	عدم ثبت و ضبط عملکرد پدافند هوایی نرجا در دفاع مقدس
۳	سرتیپ دوم وابسته اباذر جوکار	فراموشی	حدود ۷۰ درصد از درگیری‌های هوایی در دفاع مقدس در حوزه SOC شیراز و ایستگاه‌های رادار مانند رادار بوشهر و ... رخ داده است. در عملیات کربلای ۵، حدود ۸۰۰ عملیات هوایی انجام شدند. موارد بسیاری در تاریخ پدافند هوایی وجود دارند که تا کنون بیان نشده‌اند. دلیل عدم بیان موفقیت‌ها و روایت‌های پدافند هوایی در دفاع مقدس عبارت‌اند از: ۱- عدم یکپارچه‌سازی سازمان‌های متولی روایت و نشر دفاع مقدس ۲- عدم تطبیق برخی از روایت‌ها با نیاز مخاطب و جامعه ۳- عدم نیازسنجی صحیح و درست در خصوص اولویت بیان روایت‌های پدافند هوایی در دفاع مقدس ۴- عدم کفایت حمایت مالی از نویسندگان در خصوص تاریخ‌نگاری جنگ، نبردنویسی و مستندسازی رخداد‌های دفاع مقدس [پدافند هوایی] ۵- عدم وجود کتابخانه تخصصی و مرکز اسناد جامع پدافند هوایی در دفاع مقدس ۶- عدم وجود فروشگاه و نمایشگاه نشر پدافند هوایی در سطح شهر تهران برای تسهیل دسترسی مردم به تولیدات فرهنگی پدافند هوایی در دفاع مقدس و آشنایی بیشتر مردم با عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس
۴	سرتیپ دوم وابسته محمود حجامی	فراموشی	به نظر من، برخی از موارد یا بررسی نشده‌اند یا از رویکردی دیگر به آنها نگاه شده است؛ برای مثال، موضوع وظیفه محوری در پدافند. همیشه به نقش آدم‌ها و جنگ‌افزارهای موجود در منطقه نبرد توجه شده، اما از نقش سیستم‌های مستقر در سایر مناطق حرفی زده نشده یا کمتر گفته شده است و جالب اینکه اصلاً حق ایثارگری هم به آنها تعلق نگرفته است. موضوع بعدی به نظر من نقش هدایت‌های ستادی در بالادست پدافند است؛ اینکه عده‌ای بودند که تصمیم‌های لازم را برای راهبردهای دفاع هوایی بگیرند، از موضوع کلان تشکیل قرارگاه پدافند هوایی برای هماهنگی بیشتر نیروهای عمل‌کننده گرفته تا موضوع میانی تر نوشتن سازمان‌های رزم برای عملیات‌های مختلف و تا موضوع‌های خردتر مانند نقشه چیدمان سلاح‌ها در منطقه و ... در رابطه با مورد اخیر، می‌توان به تغییر چیدمان جزیره خارک، جابه‌جایی‌های اسکای گارد و هاگ و اورلیکن در مناطق مختلف کشور اشاره کرد. نقش بی‌بدیل سامانه یکپارچه کشور در کنترل به سامان عملیاتی سلاح‌ها، به نظر من آن‌گونه که بایسته است،

ردیف	درجه و نام و نشان پیشکسوت	نوع آسیب مطرح شده	توضیح
			بررسی نشد. همین الان، بسیاری از کارشناسان عدم کارایی سامانه فرماندهی و کنترل روسیه را دلیل ناکامی این کشور در جنگ اوکراین تلقی می‌کنند. از نقش تأمین حفاظت در اسکورت جنگ‌افزارها و ... کمتر گفته شده است. از نقش سامانه آمادی (معاونت لجستیک وقت) و آرال آن زمان در پشتیبانی عمومی و تخصصی از جنگ کمتر گفته شده و به طور ویژه اهمیت ارتباط، اهمیت تأمین قطعات دستگاه‌ها و سلاح‌ها، اهمیت کارکنان این سامانه‌ها در سطوح مختلف و تلاش برای سرپا نگه‌داشتن همه تجهیزات و اهمیت توان کارکنان عملیاتی به عنوان رده‌های اولیه تعمیر و نگهداری در کارآمدی سیستم‌ها با استفاده از سرویس‌ها و چک‌های اولیه بر اساس چک‌لیست‌های در اختیار کمتر گفته شده است. از اهمیت دبستگی‌های تخصصی به عنوان پیشران انجام بهینه وظیفه از یک سو و نقش آن در کاهش توان عملیاتی از سوی دیگر کمتر شنیده‌ایم. از اهمیت پدافند غیرعامل در جانی، در ساخت سازه‌های مناسب و مانند آن، از اهمیت رعایت کدها در مکالمات مختلف و اشکالات آن (برای مثال، لزوم استفاده از سیستم‌های کد و دی‌کد اتومات که بعدها مطرح شد) و مسائلی از این دست کمتر شنیده‌ایم. در این رابطه باید به نقش کارکنان اداری، دارایی، ترابری و ... در جنگ نیز اشاره کرد.
۵	سرهنگ وابسته رشید قشقایی	فراموشی	نگفته‌های پدافند هوایی ارتش در جنگ تحمیلی ۸ ساله عراق علیه ایران: اول؛ سازمان مصوبه پدافند هوایی اختصاص به دفاع از پایگاه‌ها و مناطق هوایی و گروه‌های پدافند و ایستگاه‌های مخابرات نظامی و ایستگاه‌های رادار داشت. دوم؛ مناطق عملیاتی و مناطق رزم در زمان‌های عملیاتی به آن سازمان مصوبه اضافه شدند و هیچ گفته نشد.
۶	سرتیپ دوم دکتر علی شکوری	تحریف و فراموشی	برنامه مثبت نگاتیو یکی از برنامه‌های تحریف‌آمیز صداوسیما در خصوص دفاع مقدس است. باید هر روز صبح برای کارکنان پدافند هوایی، عملیات‌های پدافند هوایی تشریح شوند. رهايان نور یک فرصت خوب برای بیان روایت پدافند هوایی است. باید راوی خوب و توانمند داشته باشیم. در مجموع، از جمله دلایل تحریف و فراموشی عبارت‌اند از: ۱- نگاه سیاسی به روایت جنگ منجر به تحریف و فراموشی شد. ۲- ممیزی آثار منتشرشده در خصوص دفاع مقدس به‌خوبی انجام نمی‌شود. ۳- عدم تلاش کافی برای فرهنگ‌سازی ۴- پدافند هوایی در دفاع مقدس یک فرماندهی تابع و زیرمجموعه نه‌اجا بود؛ از این رو، اقدامات نه‌اجا در دفاع مقدس بیشتر شناخته شده است. عمده کتاب‌های منتشرشده توسط نه‌اجا به رخدادهای حوزه آفند هوایی توجه کرده‌اند. یکی از مهم‌ترین دلایل عدم بیان برخی از روایت‌های پدافند هوایی در دفاع مقدس ناشی از همین مسئله است.
۷	سرهنگ وابسته علی رخت افکن	فراموشی	دستور رزمی ۱۰۱/۵ حاصل جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل تجربیات جنگ جهانی دوم توسط یک سرگرد است. در عملیات والفجر ۸، بیش از ۸ پروژه انجام شدند تا عملیات به ثمر برسد. جابه‌جایی توپ‌های پدافند هوایی از همه نقاط کشور و انتقال به منطقه عملیاتی والفجر ۸ یک ریسک بزرگ بود؛ زیرا تجهیزات و تسلیحات پدافند هوایی از برخی از مناطق جمع شدند تا به عملیات والفجر ۸ برده شوند. برخی از مناطق حساس و شهر فاقد توپ پدافند هوایی شدند. مشهد، چابهار و ... فاقد توپ پدافند هوایی شدند. در عملیات والفجر ۸، قرار بود ۲ توپ پدافند هوایی از نهاوند خارج شوند. مردم اجازه نمی‌دادند. با وساطت استاندار وقت، توپ‌های پدافند هوایی از نهاوند خارج و در منطقه عملیاتی والفجر ۸ مستقر شدند. امیر مینویی در عملیات کربلای ۵ نوشت: «خدایا تو شاهد باش که هر کاری می‌توانستم کردم.» یکی از تجربیات در والفجر ۸ این بود که از همه یگان‌ها مأمور به منطقه عملیاتی والفجر ۸ اعزام شد. در مارون، یکی از چابهار، یکی از بندر عباس و ... بودند. همین مسئله منجر به اشکال در پشتیبانی شد. مأموریتی‌بودن کارکنان و تجهیزات معضلی برای ستاد پدافند هوایی بود. (بر اساس تجربه مورد اصابت قرار گرفتن اف-۱۴ در گوره). وحدت فرماندهی در پدافند هوایی مهم است. همواره در معرض تهدید از مرزهای غربی کشور هستیم. باید آمادگی لازم را حفظ کرد. فرماندهان نباید خودسانسوری کنند و باید در بیان مشکلات به رده‌های بالاتر صراحت و دقت داشته باشند. این روایت‌ها بیان نشده‌اند. در پدافند هوایی، انتقال تجربه از سوی پیشکسوتان به جوانان به طور کامل انجام نشده است. در واقع:

ردیف	درجه و نام و نشان پیشکسوت	نوع آسیب مطرح شده	توضیح
			۱- ضعف در روایت دفاع مقدس در داخل پدافند هوایی و همچنین خارج از پدافند هوایی وجود دارد. ابتدا باید به کارکنان پدافند هوایی، روایت‌های پدافند هوایی منتقل شوند. این نسل پس از آشنایی با روایت‌ها، خودشان روایتگر خواهند شد. ابتدا جامعه داخل پدافند هوایی را سیراب از روایت پدافند هوایی کنید. ۲- فراموشی و عدم دقت برخی از پیشکسوتان پدافند هوایی به دلیل کھولت سن باعث کاهش دقت در روایت و حتی فراموش شدن برخی از رخدادها شده است. ۳- عدم شناخت از جامعه مخاطب و عدم آشنایی با زبان مخاطبان منجر به ناکارآمدی روایت‌ها شده است. ۴- هر عملیاتی شامل مراحل مهیاشدن، تثبیت و اجرای عملیات است. در روایت‌ها فقط به اجرای عملیات توجه شده است. به مراحل مهیاشدن و تثبیت کمتر اشاره شده است. ۵- عدم توجه به پیشینه قدرتمند ارتش زمینه‌ساز فراموشی و تحریف است. ۶- چهره‌سازی از پیشکسوتان و شهدای پدافند هوایی به‌خوبی انجام نشده است. مردم با چهره‌های پدافند هوایی آشنا نیستند. عدم آشنایی با چهره‌های پدافند هوایی منجر به مغفول ماندن روایت پدافند هوایی شده است. ۷- جایگاه شغلی پایین‌تر فرماندهان گروه‌های پدافند هوایی به نسبت سایر اعضای شورای تأمین شهرها و سایر فرماندهان نظامی و انتظامی مانع اظهار نظر کامل آنها و بیان روایت پدافند هوایی شده است. البته این مشکل اکنون برطرف شده است.
۸	سرهنک وابسته فرخی	فراموشی و تحریف	بسیاری از کارهای پدافند هوایی با استفاده از بازوهای دیگر در نه‌اجا انجام شده‌اند، مانند فاشا، گردان‌های شکاری، خفاش و ... عملکرد نه‌اجات بدون پدافند هوایی امکان‌پذیر نبود. ۳۴۵ عملیات برون‌مرزی در ۴ سال آخر جنگ در حوزه SOC همدان انجام شدند. در کتاب‌ها نه‌اجا هم آن‌گونه که باید از عملکرد پدافند هوایی گفته نشده است. درباره شبکه دیدبانی پدافند هوایی و چگونگی ایجاد آن کمتر صحبت شده است. حسین حاجی اولین مسئول دیده‌بانی بود. برای بیان عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس به دو قشر نیاز داریم: کسی که نگارش خوبی دارد و کسی که پیشکسوت پدافند هوایی است. این دو باید در کنار هم باشند. در نگارش شجاع باشیم و نگران چیزی نباشیم. ایجاد جاذبه در نگارش ضرورت دارد. پشتیبانی از فرایند ثبت و ضبط و انتشار عملکرد پدافند هوایی کم است.
۹	سرهنک وابسته سید احمد کیا	فراموشی و تحریف	عراق قبل از شروع جنگ، ۹۲ سایت شنود در جوار مرز با ایران مستقر کرد. تسلط زیادی بر رخدادها داخل ایران داشتند. با استفاده از همین سایت‌های شنود، هواپیمای خفاش (اف-۲۷) ما و همچنین هواپیمای حامل شهید محلاتی و شهید خضرائی را مورد اصابت قرار دادند. تا کنون نمونه‌های کمی از اقتدار پدافند هوایی بیان شده‌اند. به دلیل حفظ اطلاعات، در زمان مقرر اجازه بیان روایت را نداشتیم. ایجاد جاذبه برای دانشگاهیان، کودکان و نوجوانان برای روایت پدافند هوایی در راستای فرهنگ‌سازی ضروری است.
۱۰	سرهنک وابسته حسین خرم	فراموشی و تحریف	۱- تشدد (تعداد زیاد) اسناد و تشدد افکار یکی از مسائل و مشکلاتی است که در روایتگری پدافند هوایی با آن مواجه هستیم. ۲- بیان عملکرد فردی به‌جای عملکرد سازمانی منجر به فراموشی برخی از روایت‌ها شده است؛ یعنی برخی از راویان فقط از خود تعریف می‌کنند. ۳- عدم هم‌پوشانی منابع و اسناد و مدارک پدافند هوایی یک معضل محسوب می‌شود. مجموعه کتاب‌ها هشت جلدی پدافند هوایی در گذرگاه تاریخ، نامه معاونت اطلاعات نه‌اجا و ... این مشکل عدم هم‌پوشانی اسناد و مدارک در خصوص آمار شهدا هم وجود دارد. ۴- برای روایتگران پدافند هوایی کلاس‌های آموزشی برگزار نشده‌اند و کادرسازی انجام نشده است. به روایتگر جدید نیاز داریم.
۱۱	سرهنک وابسته امیر گودرزی	فراموشی و تحریف	کمبود تعداد روایتگر پدافند هوایی در فرایند عدم بیان عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس اثرگذار است.

روش شناسی پژوهش

رویکرد پژوهش کیفی، روش پژوهش توصیفی-تاریخی و روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای (با ابزار فیش‌برداری) و میدانی (با ابزار مصاحبه، مشاهده و کانون خبرگی) است. در خصوص مصاحبه‌ها، از روش تاریخ شفاهی نیز استفاده شد.

جامعه آماری

کلیه اسناد، مدارک، کتاب‌ها، پژوهش‌ها، مقاله‌ها، مصاحبه‌های مربوط به عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس

حجم نمونه

نمونه آماری منطبق بر جامعه آماری است.

روش نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری غیرتصادفی و تمام‌شمار

متغیرهای پژوهش (تعاریف نظری و عملیاتی)

با توجه به فرایند پژوهش و اکتشافی بودن آن، این طرح پژوهشی فاقد متغیر است.

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات مربوط به این پژوهش با استفاده از جمع خبرگی و مراجعه به پیشکسوتان پدافند هوایی در دفاع مقدس و مصاحبه با آنها و تطبیق با اسناد و مدارک مربوط انجام خواهد شد. مطرح کردن موضوع در جمع پیشکسوتان پدافند هوایی و کسب نظر آنها به جمع‌بندی نهایی منجر خواهد شد.

در واقع، می‌توان گفت پژوهش حاضر، از نظر هدف، یک پژوهش کاربردی است و از نظر شیوه گردآوری و تحلیل اطلاعات، یک پژوهش توصیفی است.

قلمرو زمانی پژوهش: سال‌های ۱۳۵۹ الی ۱۳۶۷

قلمرو مکانی پژوهش: سازمان‌های دفاعی، امنیتی،

نظامی و انتظامی جمهوری اسلامی ایران

قلمرو موضوعی: تبیین حقایق عملکرد پدافند هوایی

در دفاع مقدس با رویکرد مقابله با تحریف و فراموشی

روایی و پایایی پژوهش

دست‌یابی به اعتماد (معادل اعتبار در پژوهش‌های کیفی) در پژوهش حاضر به روش زیر انجام شد:

بهره‌مندی از تکنیک ممیزی

در این روش، چند متخصص و صاحب‌نظر که در کار کیفی تجربه داشتند بر مراحل مختلف پژوهش و برداشت‌های پژوهشگر نظارت کردند.

جدول ۵- روش‌های اطمینان از روایی

روش‌های اطمینان از روایی	نحوه اجرا در فرایند این پژوهش
کنکاش بلن مدت	افزایش حساسیت نظری، مشارکت عملی و ارتباط با مشارکت‌کنندگان برای ارزیابی برداشت‌های پژوهشگر
مشاهده پایدار	مشارکت عملی پژوهشگر و حضور در محیط مشارکت و اکتشاف جزئیات تجربیات مشارکت‌کنندگان
بازرسی مجدد مسیر کسب اطلاعات	انجام بازرسی ادواری اطلاعات و کدهای به‌دست‌آمده برای جلوگیری از سوگیری و اطمینان از صحت توسط پژوهشگر با نظارت اساتید راهنما و مشاور
بررسی مجدد با مشارکت‌کنندگان	واکاوی اطلاعات به‌دست‌آمده و نظرسنجی از مصاحبه‌شوندگان در خصوص نتایج
تکنیک مثلث‌سازی	استفاده از منابع متعدد برای جمع‌آوری داده‌ها
مقایسه پی‌درپی	مقایسه داده‌های به‌دست‌آمده از منابع مورد بررسی با سایر منابع به صورت پی‌درپی در تمام فرایند پژوهش

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش و نتیجه‌گیری

در فرایند پژوهش، ابتدا اسناد و مدارک پدافند هوایی و نیروی هوایی ایران و عراق توسط پژوهشگر مطالعه شدند. با توجه به اینکه پژوهشگر در سال‌های گذشته مصاحبه‌هایی را با سه روش مصاحبه باز، ساختاریافته و نیمه‌ساختاریافته با پیشکسوتان نیروی هوایی و پدافند هوایی انجام داده بود و به عنوان نویسنده و پژوهشگر حوزه پدافند هوایی، دارای آشنایی با نقش و عملکرد پدافند هوایی در سال‌های جنگ تحمیلی است، نسبت به مطالعه کتاب‌ها و روایت‌های مرتبط با پدافند هوایی که در

انواع شیوه‌های تحریف روایت‌ها

- انواع شیوه‌های تحریف در روایت‌ها مرتبط با عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس به شرح زیر عبارت‌اند از:
- الف- تحریف تصاویر دفاع مقدس
- ب- تحریف در فیلم‌های مرتبط با دفاع مقدس (انواع فیلم‌های سینمایی و مستند)
- پ- تحریف در آثار مکتوب مانند کتاب‌ها، مقاله و سایر آثار مکتوب
- ت- تحریف در آثار شفاهی مانند سخنرانی، مصاحبه و روایتگری
- ث- کم‌اهمیت جلوه‌دادن یک رخداد عظیم

زمینه‌های بروز تحریف و فراموشی در تاریخ پدافند هوایی

- در مصاحبه با پیشکسوتان گرانقدر پدافند هوایی در جلسات میز تخصصی تجزیه و تحلیل دفاع مقدس و نبردهای معاصر، برخی از نظرات پیشکسوتان پدافند هوایی درباره زمینه‌های بروز تحریف و فراموشی در تاریخ پدافند هوایی به شرح زیر ثبت شدند:
- ۱- نگاه سیاسی و منفعت‌طلبانه به روایت جنگ منجر به تحریف و فراموشی شد.
- ۲- ممیزی آثار منتشرشده در خصوص دفاع مقدس به ویژه آثار حوزه پدافند هوایی به‌خوبی انجام نمی‌شود.
- ۳- تلاش کافی برای فرهنگ‌سازی در خصوص روایت‌های پدافند هوایی در دفاع مقدس انجام نمی‌شود.
- ۴- پدافند هوایی در دفاع مقدس یک فرماندهی تابع و زیرمجموعه نهاجا بود. از این رو، اقدامات نهاجا در دفاع مقدس بیشتر شناخته شده است. عمده کتاب‌های منتشرشده مرتبط به رخدادهای حوزه آفند هوایی توجه کرده‌اند. یکی از مهم‌ترین دلایل عدم بیان برخی از روایت‌های پدافند هوایی در دفاع مقدس ناشی از همین مسئله است.

- ۵- ضعف در روایت دفاع مقدس در داخل پدافند هوایی و همچنین خارج از پدافند هوایی وجود دارد. ابتدا

داخل کشور یا خارج از کشور منتشر شده‌اند، اقدام کرد. مواردی که با مستندات پدافند هوایی همخوانی نداشتند را به روش خبرگی در جلسه میز تخصصی تجزیه و تحلیل دفاع مقدس به میزبانی مدیریت موزه و تاریخ‌نگاری پدافند هوایی با حضور پیشکسوتان حوزه پدافند هوایی در تخصص‌های کنترل شکاری، کنترل فرماندهی و در طیف درجات سروان وابسته، سرهنگ وابسته و سرتیپ دوم وابسته بررسی کرد.

در مرحله بعد، مصاحبه‌های جدید با پیشکسوتان پدافند هوایی انجام شدند و نظر یکایک آنها در خصوص موارد احصاشده تحریف و فراموشی پرسیده شد.

با توجه به اینکه در ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه مورد توجه قرار گرفته بود و تکمیل پرسشنامه مکتوب توسط پیشکسوتان خارج از حوصله آنها بود، پرسش‌های پرسشنامه به صورت شفاهی از پیشکسوتان پدافند هوایی پرسیده شدند.

تطبیق اسناد و مدارک بالادستی و دست‌اول پدافند هوایی در دفاع مقدس با موارد تحریف و فراموشی و در نهایت مطرح کردن نتایج و دستاوردهای پژوهش در جلسه میز تخصصی تجزیه و تحلیل دفاع مقدس پدافند هوایی و دریافت تأیید خبرگان پدافند هوایی، تأییدی بر دستاوردهای پژوهش به شمار می‌رود. یافته‌های پژوهش به شرح زیر عبارت‌اند از:

دلایل تحریف روایت‌ها در تاریخ پدافند هوایی

در پژوهش انجام‌شده، عوامل زیر به عنوان دلایل تحریف روایت‌ها در تاریخ پدافند هوایی بیان می‌شوند:

الف- تحریف به دلیل کینه‌جویی و دشمنی (توسط بیگانگان و دشمنان)

- ب- تحریف به دلیل منافع سازمانی
- پ- تحریف به دلیل رد اتهام کم‌کاری و فرافکنی
- ت- تحریف به دلیل عدم آگاهی
- ث- تحریف سهوی به دلیل اشتباه در مراحل اجرای مصاحبه

اطلاعات نهاجا و

مشکل عدم هم‌پوشانی اسناد و مدارک در خصوص
آمار شهدا هم وجود دارد.

۱۶- برای روایتگران پدافند هوایی کلاس‌های آموزشی
برگزار نشده‌اند و کادرسازی انجام نشده است. به روایتگر
جدید نیاز داریم. کمبود تعداد روایتگر پدافند هوایی در
فرایند عدم بیان عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس
اثرگذار است.

۱۷- در سنوات گذشته، جایگاه شغلی پایین‌تر
فرماندهان گروه‌های پدافند هوایی به نسبت سایر اعضای
شورای تأمین شهرها و سایر فرماندهان نظامی و انتظامی
مانع اظهار نظر کامل آنها و بیان روایت پدافند هوایی شده
است (البته این مشکل اکنون برطرف شده است).

۱۸- عدم وجود رخداد اثرگذار فرهنگی، دانشی و
پژوهشی در حوزه پدافند هوایی مانند جشنواره بین‌المللی
یا ملی در نیروی پدافند هوایی (توضیح اینکه رخدادهای
اثرگذار دانشی و پژوهشی منجر به ایجاد مرجعیت‌سازی
در حوزه دانش و پژوهش و فرهنگی خواهند شد).

۱۹- ضعف رسانه‌ای پدافند هوایی در حوزه دفاع
مقدس به نسبت سایر سازمان‌ها منجر به ارائه ناکافی
عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس و ایجاد زمینه
تحریف و فراموشی شده است.

۲۰- عدم وجود واحد درسی «درس آموخته‌های پدافند
هوایی از دفاع مقدس» در دانشگاه پدافند هوایی
خاتم الانبیاء (ص) آجا (توضیح مکمل: در ارتش آمریکا
درس آموخته‌های جنگ ایران و عراق تحت کد FM به
صورت نشریه آموزشی منتشر شده است، ولی در ایران و
در نیروی پدافند هوایی هنوز حتی یک نشریه آموزشی
استاندارد تحت عنوان درس آموخته‌های پدافند هوایی در
دفاع مقدس تألیف و منتشر نشده است).

باید به کارکنان پدافند هوایی، روایت‌های پدافند هوایی
منتقل شوند. این نسل پس از آشنایی با روایت‌ها،
خودشان روایتگر خواهند شد. ابتدا جامعه داخل پدافند
هوایی را سیراب از روایت پدافند هوایی کنید.

۶- فراموشی و عدم دقت برخی از پیشکسوتان
گرائقدر پدافند هوایی به دلیل کهولت سن باعث کاهش
دقت در روایت و حتی فراموش شدن برخی از رخدادهای
شده است.

۷- عدم شناخت از جامعه مخاطب و عدم آشنایی با
زبان مخاطبان منجر به ناکارآمدی روایت‌ها شده است.

۸- هر عملیاتی شامل مراحل مهیاشدن، تثبیت و
اجرای عملیات است. در روایت‌های پدافند هوایی عمدتاً
به اجرای عملیات توجه شده است. مراحل مهیاشدن و
تثبیت کمتر مدنظر قرار گرفته‌اند.

۹- عدم توجه به پیشینه قدرتمند و اثرگذار ارتش به
ویژه پدافند هوایی زمینه‌ساز فراموشی و تحریف است.

۱۰- چهره‌سازی از پیشکسوتان و شهدای پدافند
هوایی به‌خوبی انجام نشده است. مردم با چهره‌های پدافند
هوایی آشنا نیستند. عدم آشنایی با چهره‌های پدافند هوایی
منجر به مغفول ماندن روایت پدافند هوایی شده است.

۱۱- روایت‌های ثبت‌شده پدافند هوایی در حوزه دفاع
مقدس به ارتقای جذابیت و جذب مخاطب نیاز دارند.

۱۲- حمایت و پشتیبانی لازم از فرایند ثبت و ضبط و
انتشار عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس انجام
نمی‌شود.

۱۳- تشدد (تعداد زیاد) اسناد و تشدد افکار یکی از
مسائل و مشکلاتی است که در روایتگری پدافند هوایی با
آن مواجه هستیم.

۱۴- بیان عملکرد فردی به‌جای عملکرد سازمانی منجر
به فراموشی برخی از روایت‌ها شده است؛ یعنی برخی از
راویان فقط از خود تعریف می‌کنند.

۱۵- عدم هم‌پوشانی منابع و اسناد و مدارک پدافند
هوایی یک معضل محسوب می‌شود. از جمله کتاب‌ها
هشت‌جلدی پدافند هوایی در گذرگاه تاریخ، نامه معاونت

۲۱- سوءاستفاده از حضور پیشکسوتان پدافند هوایی در محافل مربوط به تحریف‌کنندگان تاریخ پدافند هوایی منجر به ایجاد سندیت برای ادعاهای جعلی در خصوص پدافند هوایی شده است (مانند بیان اسامی تعدادی از پیشکسوتان پدافند هوایی در مقدمه کتاب ... به منظور اعتباربخشی به مطالب کتاب).

۲۲- عدم سرمایه‌گذاری مالی کافی در خصوص ثبت و ضبط عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس در مقایسه با سایر سازمان‌ها.

تحریف در تاریخ پدافند هوایی در دفاع مقدس

مطابق نتایج پژوهش، تعدادی از موارد تحریف در تاریخ پدافند هوایی که در کتاب‌ها، مقاله‌ها، خاطرات، روایت‌ها، فیلم‌ها و ... بیان شده‌اند، به شرح زیر عبارت‌اند از:

۱- فروپاشی پدافند هوایی نیروی هوایی ارتش در ابتدای انقلاب اسلامی

۲- پدافند هوایی در فرایند انقلاب اسلامی، اعلام بی‌طرفی کرد.

۳- ادعای غافلگیری پدافند هوایی نیروی هوایی ارتش ج.ا. ایران در آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران
۳- تحریف در تاریخچه جهاد خودکفایی پدافند هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران

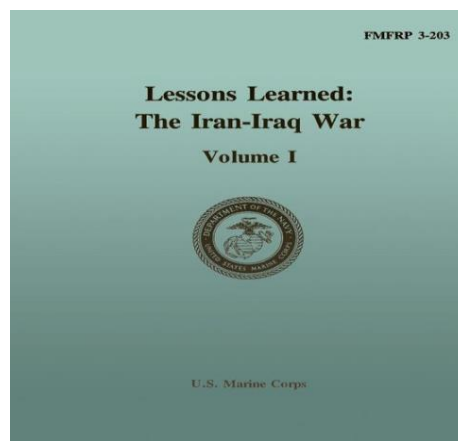
۴- ناموفق‌بودن پدافند هوایی نیروی هوایی ارتش ج.ا. ایران در سال اول جنگ تحمیلی

۵- خاطره دکتر ... در مورد اعدام کارکنان رادار
۶- عدم وابستگی پدافند هوایی سایر سازمان‌ها به پدافند هوایی نهجا در دفاع مقدس

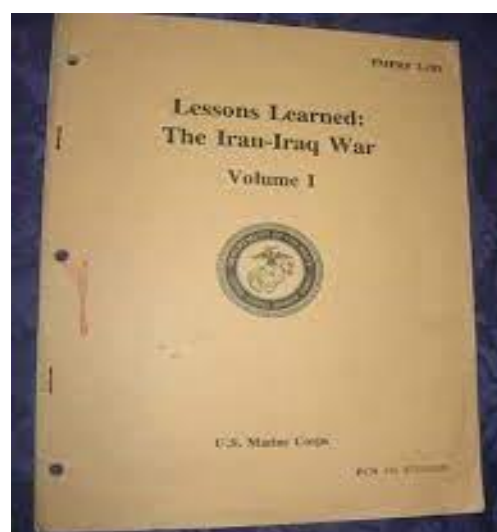
۷- عدم کارایی نهجا در خصوص سیستم اعلام خبر
۸- حضور پدافند هوایی نهجا صرفاً در تعدادی از عملیات‌های دفاع مقدس

۹- ادعای عدم عملکرد پدافند هوایی در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹

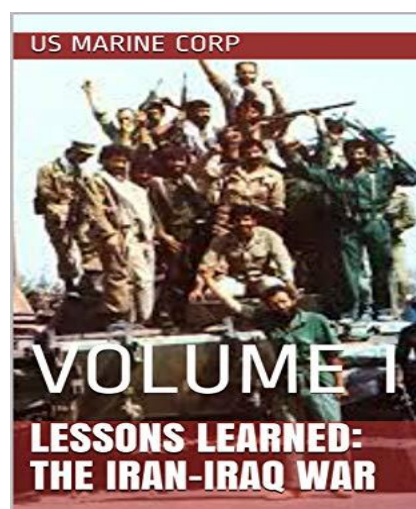
۱۰- اصابت قرار دادن میگ-۲۵ توسط توپ

نشریه آموزشی درس‌آموخته‌های جنگ ایران و عراق در ارتش آمریکا

نشریه آموزشی درس‌آموخته‌های جنگ ایران و عراق در ارتش آمریکا

نشریه آموزشی درس‌آموخته‌های جنگ ایران و عراق در ارتش آمریکا

- ۲- نادیده گرفتن حمایت شوروی سابق از عراق و تقویت و تجهیز نیروی هوایی عراق در برابر ایران
- ۳- آزادگان (اسرای) پدافند هوایی در دفاع مقدس
- ۴- نقش و عملکرد پدافند هوایی ارتش در راه‌اندازی، آموزش و پشتیبانی پدافند هوایی سایر سازمان‌ها
- ۵- نقش پدافند هوایی نهاجا در راه‌اندازی و توسعه پدافند غیرعامل
- ۶- عملکرد پدافند هوایی در سال اول جنگ تحمیلی
- ۷- عدم ثبت و ضبط اقدامات گروه پدافند هوایی بهبهان
- ۸- عدم ثبت و ضبط و انتقال تجربیات و درس‌آموخته‌های دفاع مقدس به صورت سیستماتیک و به صورت lessons learned و تدریس در دانشگاه‌ها
- ۹- هماهنگی زیاد خلبانان و افسران کنترل شکاری پدافند هوایی در عملیات مشترک در دفاع مقدس
- ۱۰- مخالفت پدافند هوایی با دستور تخلیه پایگاه هوایی دزفول و رادار دهلران در ابتدای جنگ
- ۱۱- غفلت از نقش تاریخی جهاد سازندگی (جهاد پدافند هوایی) در روایت‌ها
- ۱۲- بیان نقش پدافند هوایی ارتش در خارک
- ۱۳- بیان نقش پدافند هوایی در پیروزی انقلاب اسلامی
- ۱۴- شیوه سایت‌یابی و ساخت سایت‌های پدافند هوایی در دفاع مقدس
- ۱۵- نقش پدافند هوایی در خنثی‌سازی کودتا
- ۱۶- عدم ثبت و ضبط عملکرد پدافند هوایی نزاها در دفاع مقدس
- ۱۷- بیان‌نشدن عملکرد SOC شیراز و یگان‌های مرتبط با آن در دفاع مقدس
- ۱۸- بیان‌نشدن عملکرد پدافند هوایی در مناطقی غیردرگیر
- ۱۹- بیان‌نشدن نقش ستاد پدافند هوایی نهاجا در ارائه طرح‌ها و تحولات عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس
- ۲۰- بیان ناکافی نقش سامانه یکپارچه فرماندهی و

- ضد‌هوایی تکلؤل ۵۷ میلی‌متری
- ۱۱-روایت اشتباه و ناقص از چگونگی ساقط‌شدن اولین میگ ۲۵ در اصفهان و حذف پدافند هوایی نهاجا از فرایند اصابت قرار دادن میگ ۲۵ عراقی توسط HQ2
- ۱۲- به‌کارگیری تیتیر نادرست در بیان رخداد اصابت قرار دادن میگ ۲۵ عراقی
- ۱۳- کم‌اثر جلوه‌دادن نقش پدافند هوایی نهاجا در دفاع هوایی از خارک
- ۱۴- حذف نقش پدافند هوایی نهاجا در عملیات والفجر ۸
- ۱۵- ادعای یکی‌بودن عملیات کربلای ۴ و کربلای ۵
- ۱۶- ادعای ناکارآمدی اف-۱۴ برای ایران در جنگ عراق علیه ایران
- ۱۷- تحریف در روایت چگونگی اصابت قرار گرفتن هواپیمای شهید سرلشکر خلبان عباس بابایی
- ۱۸- تفاوت در بیان تعداد هواپیماهای ساقط‌شده عراقی توسط پدافند هوایی در جنگ تحمیلی
- ۱۹- تحریف در روایت چگونگی سانحه هواپیمای سی-۱۳۰ حامل فرماندهان پس از عملیات ثامن‌الائمه
- ۲۰- ادعاهای بی‌اساس در خصوص دلایل شکست در فو
- ۲۱- عدم پشتیبانی کامل عملیات سطحی در جنگ توسط پدافند هوایی
- ۲۲- افزودن آمار تعداد هواپیمای ساقط‌شده خودی توسط پدافند هوایی
- ۲۳- ...
- موارد فراموشی در تاریخ پدافند هوایی در دفاع مقدس
- با توجه به اظهارات پیشکسوتان پدافند هوایی در مصاحبه‌های متعدد پژوهشگر با آنها و همچنین، منطبق بر اسناد و مدارک پدافند هوایی، موارد زیر به عنوان موارد فراموشی در تاریخ پدافند هوایی در دفاع مقدس و انقلاب توسط پژوهشگر شدند:
- ۱- نقش و عملکرد ستاد کل پدافند هوایی کشور

کنترل پدافند هوایی در دفاع مقدس

۲۱- بیان نشدن نقش سامانه آمادی و معاونت

لجستیک پدافند هوایی در دفاع مقدس

۲۲- بیان نشدن نقش آرال پدافند هوایی در دفاع

مقدس

۲۳- بیان نشدن نقش کارکنان اداری، دارایی، ترابری و

... در جنگ.

۲۴- سازمان مصوبه پدافند هوایی مسئول دفاع از

پایگاه‌ها و مناطق هوایی و گروه‌های پدافند و ایستگاه‌های

مخابرات نظامی و ایستگاه‌های رادار بود، ولی با شروع

جنگ تحمیلی، مناطق حساس و حیاتی و اقتصادی مانند

پالایشگاه‌ها، ایستگاه‌های مخابرات، کارخانجات و بنادر و

مناطق عملیاتی و مناطق رزم در زمان‌های عملیاتی به آن

سازمان مصوبه اضافه شدند و کمتر گفته شد.

۲۵- عدم ثبت و ضبط نقش پدافند هوایی در مقابله با

هوایمبابایی.

۲۶-...

ادعاهای بی سند

بخشی از مطالب مطرح شده توسط برخی از افراد

دارای وضعیت «ادعاهای بی سند» هستند. ادعاهای بی سند

آن دسته از روایات محسوب می‌شوند که مدعی برای

اثبات ادعای خود هیچ سندی را ارائه نکرده است و هنوز

مشخص نیست آیا در شمار تحریف است یا خیر.

اهمیت شناخت ادعاهای بی سند در این است که

ادعاهای بی سند ظرفیت زیادی برای تولید روایت

تحریف شده دارند.

۱- ادعای س ع ت در مصاحبه با مرکز اسناد انقلاب

اسلامی در خصوص بیانیه امیران ارتش در ۲۲ بهمن

۱۳۵۷

۲- ادعای م ر در خصوص اعلام حمله عراق شش ماه

قبل از جنگ به ارتش و دولت وقت

۳- ادعای راهاندازی شبکه دیده‌بانی توسط شهید بابایی

در سریال شوق پرواز

۴- ادعای خلق ایده ابتکارات به عمل آمده در عملیات

والفجر ۸ توسط افرادی غیر از شهید ستاری

پیشنهادهای اجرایی

۱- با توجه به کثرت تحریف، فراموشی و ادعاهای

بی سند مرتبط با عملکرد پدافند هوایی در سال‌های دفاع

مقدس، پیشنهاد می‌شود کارگروه تولید محتوا برای

پاسخ‌گویی به تحریفات و ایجاد محتوا در خصوص موارد

فراموشی متشکل از پیشکسوتان پدافند هوایی و همچنین

نویسندگان و پژوهشگران تشکیل شود و شروع به کار

کند.

۲- تسریع در ثبت و ضبط مشاهدات و خاطرات

پیشکسوتان پدافند هوایی به عمل آید.

۳- برگزاری کارگاه دانش‌افزایی از یافته‌های پژوهش

برای دانشجویان دانشگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء(ص)،

کارکنان منتخب، مدیران و مسئولان نیروی پدافند هوایی

آجا.

۴- راه‌اندازی دوسالانه آثار پژوهشی دفاع مقدس

پدافند هوایی در نپاجا، علاوه بر اینکه منجر به تثبیت

مرجعیت نیروی پدافند هوایی در ارائه روایت صادقانه و

پاسخ‌گویی به تحریف و فراموشی خواهد شد.

۵- با توجه به مشهود بودن ضعف تبلیغی و رسانه‌ای

پدافند هوایی در خصوص ارائه روایت صادقانه از

عملکرد خود در دفاع مقدس و پاسخ‌گویی به تحریف و

فراموشی، راه‌اندازی قرارگاه رسانه‌ای پدافند هوایی

پیشنهاد می‌شود.

۶- برای پاسخ‌گویی به هر کدام از موارد تحریف، و

همچنین تبیین هر کدام از موارد فراموشی، مرکز مطالعات

نپاجا برنامه‌ریزی کند تا کتاب یا مقاله‌ای با بهره‌گیری از

اسناد و همچنین تاریخ شفاهی توسط پژوهشگران و

پیشکسوتان به رشته تحریر درآید و منتشر شود.

۷- ادعاهای بی سند مورد بررسی و تشخیص صحت

یا عدم صحت قرار گیرند.

۸- شبکه پژوهشگران و نویسندگان پدافند هوایی
مورد حمایت مسئولان نپاجا قرار گیرد و تولید محتوا در خصوص عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس در قالب‌های گوناگون (کتاب، مقاله و ...) هدف گذاری شود.
۹- جذب نویسندگان نو قلم، ناشران جدید و برون‌سازمانی، افزایش همکاری با نویسندگان باتجربه، برگزاری جلسات نقد کتاب پدافند هوایی در دفاع مقدس، برگزاری مراسم رونمایی از کتاب‌ها پدافند هوایی در دفاع مقدس و معرفی و تقدیر از کتاب‌ها و نویسندگان پدافند هوایی مدنظر قرار گیرند.

پیشنهادهای پژوهشی

۱- با رویکرد درس‌آموزی و انتقال تجربه؛ در دانشگاه پدافند هوایی، واحد درسی تحت عنوان «پدافند هوایی در دفاع مقدس» یا «تاریخ پدافند هوایی» در نظر گرفته شود.
۲- از سوی مرکز مطالعات و مدیریت موزه و تاریخ‌نگاری، برنامه‌ریزی شود تا برای کارکنان پدافند هوایی دوره کوتاه‌مدت آشنایی با روایت صادقانه از عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس در نظر گرفته شود.
۳- با توجه به نقش اثرگذار دایره‌المعارف دفاع مقدس پدافند هوایی در جلوگیری از تحریف و فراموشی، مداخلی برای ادعاهای بی‌سند، تحریفات (همراه با پاسخ) و فراموشی‌های شناسایی شده در دایره‌المعارف دفاع مقدس در نظر گرفته شوند.

منابع

جهانفر، رضا (۱۴۰۲). تبیین حقایق عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس با رویکرد مقابله با تحریف و فراموشی. پروژه پژوهشی. تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات نپاجا.
اسناد عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس؛ مجموعه ۸ جلدی پدافند هوایی در گذرگاه هشت سال دفاع مقدس.

اسناد ستاد کل پدافند هوایی کشور.

احمدی، محمد علی (۱۴۰۰). اطلس پدافند هوایی سپاه در دوران دفاع مقدس. تهران: نشر مرکز اسناد دفاع مقدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
احمدی، حمید (۱۳۸۰). درس تجربه: خاطرات ابوالحسن بنی‌صدر؛ اولین رئیس جمهوری ایران. برلین: انجمن مطالعات و تحقیقات تاریخ شفاهی ایران و انتشارات انقلاب اسلامی.
افشردی، غلامحسین (حسن باقری) (۱۳۸۹). گزارش روزانه جنگ؛ جلد سوم، شش ماهه دوم ۱۳۶۰، تنظیم و تدوین: احمد دهقان، تهران، نشر موسسه انتشارات شهید حسن باقری، چاپ اول

بنی‌صدر، ابوالحسن (۱۳۶۰). خیانت به امید. پاریس: انتشارات انقلاب اسلامی.

پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس (۱۳۸۹). جایگاه پژوهش در دفاع مقدس؛ مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش اول تا پنجم پژوهش پژوهش و دفاع مقدس. تهران: نشر شکیب.

جهانی، خسرو (۱۳۹۲). قهرمان پدافند. تهران: نشر آتشیار؛ سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس ارتش. چاپ اول

جهان‌فر، رضا، کرمی، فهیمه (۱۳۹۱). خاطرات و خطرات. تهران: نشر ایران سبز. چاپ اول

جهانفر، رضا (۱۳۹۲). دفاع معجزه‌آسا؛ بررسی نقش و عملکرد پدافند هوایی در عملیات والفجر ۸. تهران: نشر آجا. چاپ اول

جهان‌فر، رضا (۱۳۹۱). اولویت اول. تهران: نشر آجا. چاپ اول.

جهانفر، رضا (۱۳۹۳). پرونده ای برای میگ ۲۵. تهران: نشر دافوس.

حجایی، محمود، جهان‌فر، رضا (۱۳۹۱). قدر تشنگی. تهران: نشر روناس. چاپ اول.

حجایی، محمود، جهان‌فر، رضا (۱۳۹۴). حافظان آسمان عشق؛ نقش پدافند هوایی ارتش جمهوری اسلامی

شفاهی دفاع مقدس؛ چکیده مقالات همایش ملی. تهران: سازمان اسناد و مدارک دفاع مقدس بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس.

عمید، حسن (۱۳۸۹). فرهنگ فارسی جیبی، ویراستار: عزیزالله علیزاده، تهران، انتشارات راه رشد، چاپ اول
غلامی، براتعلی (۱۳۹۶). پدافند هوایی در ۳ عملیات: جزیره خارک، والفجر ۸، مرصاد. تهران: نشر ایران سبز. چاپ اول.

مصطفوی، کاظم (۱۳۸۵). پرواز در خاطره‌ها: خاطرات سرهنگ خلبان بهزاد معزی. نشر ندا.

محمد اسود، عبدالرزاق (بی تا). موسوعه الحرب العراقية الايرانية (فرهنگ جنگ عراق-ایران)؛ جلد اول. مترجم: یوسف فرزانه. بیروت (لبنان): نشر عربی موسوعات.

مطهری، مرتضی (۱۳۳۸). حماسه حسینی. جلد اول. تهران: نشر صدرا

نجفی، عبدالله (۱۳۸۶)، پا به پای آزادگان؛ خاطرات امیر سرتیپ عبدالله نجفی، تدوین عباس آقایی جیرنده و فاطمه رستمی، تهران، نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ اول

نوروزی، مهدی (۱۳۹۴). همافر. تهران: نشر سوره مهر. چاپ اول

یمینی، محمود، خورند، محمود، رضوی، سید محمد رفیع (۱۳۹۷). پدافند هوایی نهجا در هشت سال دفاع مقدس: سال دوم جنگ تحمیلی. تهران: مرکز انتشارات راهبردی نهجا. چاپ اول.

یمینی، سید محمود، اسکندری، رضا، خورند، محمود و همکاران (۱۳۷۷). مجموعه هشت جلدی پدافند هوایی در گذرگاه هشت سال دفاع مقدس. تهران: فرماندهی پدافند هوایی نیروی هوایی ارتش.

دست‌نوشته‌ها و یادداشت‌های شهید سپهبد علی صیاد شیرازی در ۲۳ آبان ۱۳۶۴ در پادگان پسوه که توسط سرتیپ دکتر فرزاد اسماعیلی در اختیار پژوهشگر قرار گرفت.

ایران در هشت سال دفاع مقدس. تهران: نشر قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص) آجا. چاپ اول.

شیرعلی نیا، جعفر (۱۳۹۱). موج سرخ؛ روایت جنگ در خلیج فارس. تهران: نشر فاتحان. چاپ اول.

شیرعلی نیا، جعفر (۱۳۹۲). دایره المعارف مصور تاریخ جنگ ایران و عراق (۱۳۵۹-۱۳۶۷). تهران: نشر سایان. چاپ اول

زاهدی مطلق، ابراهیم (۱۳۹۶). شلیک به آسمان؛ خاطرات محمد مصطفوی فر سروان پدافند نیروی هوایی. تهران: نشر شوره مهر. چاپ اول.

دین‌پناه، مهدی (۱۳۹۳). آتش به اختیار؛ خاطرات و ناگفته‌های فرماندهان دفاع مقدس پدافند هوایی اصفهان. اصفهان: نشر دارخوین. چاپ اول.

گزوف، کیکاووس (۱۳۹۵). آسمان ایران؛ خاطرات سرتیپ دو خلبان کیکاووس گزوف. تدوین: زینب بابکی، گفت و گو مریم السادات ذکریایی. ساری: نشر سرو سرخ (وابسته به اداره کل حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس مازندران). چاپ اول.

گلفام، ابراهیم، اکبری مقدم، قاسم (۱۳۹۵). یار دوست؛ تاریخ شفاهی امیر سرلشکر محمد سلیمی. تهران: نشر آتشبار.

فرزان، محمدرضا، روشندل، مهدی، یگانه جم، موسی رضا (۱۳۹۳). قصه شیرین؛ خاطرات کارکنان منطقه پدافند هوایی جنوب شرق (خلیج فارس) در دفاع مقدس. تهران: نشر قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص) آجا. چاپ اول.

عاروان، محمد رضا (۱۳۸۶). در قلمرو آفتاب؛ خاطرات حضور کارکنان فرماندهی آموزش‌های هوایی شهید خضرائی نیروی هوایی در جبهه‌های حق علیه باطل. تهران: نشر سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس ارتش. چاپ اول.

عاروان، محمدرضا (بی تا). نگهبان آسمان. در دست انتشار توسط ساحادم آجا.

علاماتی، غلامرضا، عزیزی، غلامرضا (۱۳۹۷). تاریخ

فایل صوتی مصاحبه رضا جهان‌فر با سرهنگ وابسته
مهدی نوری، شنبه ۲۲ بهمن ۱۴۰۱

فایل صوتی مصاحبه رضا جهان‌فر با محمد علی
صمدی، جمعه ۱۲ اسفند ۱۴۰۱

فایل تصویری اظهارات محمد علی صمدی در برنامه
تلویزیونی مثبت نگاتیو (۱۴۰۰).

فایل تصویری مصاحبه شهید سرلشکر ولی‌اله فلاحتی،
با صدا و سیما در خصوص غافلگیری در ابتدای جنگ
(۱۳۶۰).

فصلنامه الماس ایران، سازمان حفظ آثار و نشر
ارزش‌های دفاع مقدس، از شماره نخست در سال ۱۳۹۵
تا شماره ۱۰ در پاییز ۱۳۹۷

ماهنامه صف، سازمان عقیدتی سیاسی ارتش
جمهوری اسلامی ایران، از شهریور ۱۳۸۷ الی اردیبهشت
۱۳۹۸

احمدی، حسین، ۱۳۹۳، مقاله «درآمدی بر تاریخ
شفاهی و مهارت‌های مصاحبه»، منتشر شده در فصلنامه
تخصصی مطالعات دفاع مقدس، سال سیزدهم، شماره
پنجاهم، پاییز ۱۳۹۳، صفحات ۹۳ الی ۱۱۲

بختیاری، مسعود (۱۳۸۶). تاریخ‌نگاری هشت سال
دفاع مقدس در ارتش. فصلنامه نگین ایران. سال شش،
شماره ۲۱، ۳۰ آبان ۱۳۸۶.

تحریریه صف (۱۳۹۵). مقاله «توانایی و اقتدار متکی
به علم؛ رتبه‌های برتر ارتش در اولین جشنواره دانش و
پژوهش نیروهای مسلح»، منتشر شده در مجله صف، سال
سی و هفتم، شماره ۴۲۸، دی ۱۳۹۵، صص ۲۲ الی ۲۶

جهان‌فر، رضا (۱۳۸۹). مقاله «حافظان آسمان؛ بررسی
عملکرد پدافندهوایی ارتش در سالهای دفاع مقدس»،
مجله صف مهرماه ۱۳۸۹، شماره ۳۵۹، صفحات ۶۶
الی ۷۷

حسن آبادی، ابوالفضل، ۱۳۹۰، مقاله «جایگاه تاریخ
شفاهی در تحقیقات تاریخی»، منتشر شده در فصلنامه
اسناد بهارستان، سال اول، شماره اول، بهار ۱۳۹۰،
صفحات ۳۶۹ الی ۳۸۰

*دست‌نوشته‌های سرتیپ وابسته سید محمود یمینی
در خصوص موارد تحریف و فراموشی عملکرد پدافند
هوایی در دفاع مقدس که در اختیار پژوهشگر قرار
گرفت.

دست‌نوشته‌های سرتیپ دوم وابسته سید محمد
رفیع رضوی در خصوص موارد تحریف و فراموشی
عملکرد پدافند هوایی در دفاع مقدس که در اختیار
پژوهشگر قرار گرفت.

فایل صوتی جلسه پیشکسوتان پدافند هوایی در موزه
پدافند هوایی، یکشنبه ۲۵ دی ۱۴۰۱

فایل صوتی جلسه پیشکسوتان پدافند هوایی در موزه
پدافند هوایی، چهارشنبه ۱۲ بهمن ۱۴۰۱

فایل صوتی مصاحبه رضا جهان‌فر با سرتیپ خلبان
شهرام رستمی، پنجشنبه ۱۳ بهمن ۱۴۰۱

فایل صوتی مصاحبه رضا جهان‌فر با سرتیپ خلبان
حبیب بقایی، پنجشنبه ۱۳ بهمن ۱۴۰۱

فایل صوتی مصاحبه رضا جهان‌فر با سرتیپ دوم
پاسدار محمدتقی مهرور، ۱۳۹۳

فایل تصویری مصاحبه حسین دهباشی و ابراهیم
یزدی منتشر شده در سایت اینترنتی تاریخ آنالین-خشت
خام، ۱۳۹۶

فایل تصویری مصاحبه حسین دهباشی و سرتیپ دوم
وابسته مسعود بختیاری منتشر شده در سایت اینترنتی
تاریخ آنالین-خشت خام، ۱۳۹۶

فایل صوتی مصاحبه رضا جهان‌فر با سرتیپ دوم
وابسته غلامحسین دربندی، شنبه ۱۵ بهمن ۱۴۰۱

فایل صوتی مصاحبه رضا جهان‌فر با سرتیپ دوم
وابسته علی اکبر ابتهاج، پنجشنبه ۲۰ بهمن ۱۴۰۱

فایل صوتی مصاحبه رضا جهان‌فر با سرهنگ وابسته
سید علی حسینی، شنبه ۱۵ بهمن ۱۴۰۱

فایل صوتی مصاحبه رضا جهان‌فر با سرهنگ وابسته
خسرو جهانی، جمعه ۲۱ بهمن ۱۴۰۱

فایل تصویری گفتگوی سید محمود علیزاده طباطبایی
در خصوص کودتای نقاب (۱۳۹۷)

شناسی روایتگری خاطرات دفاع مقدس. پایگاه اطلاع رسانی نهضت خاطره‌گویی دفاع مقدس. ۱۰ بهمن ۱۳۹۷. به نشانی

<http://radm.ir/index.php/fa/۲۰۱۸-۱۰-۱۶-۰۷-۲۱۴۹-۲۰۱۹-۰۱-۲۰۱۸-۱۰-۲۱-۰۴-۳۵-۵۳/۴۷-۴۱-۳۰-۰۸-۱۵-۵۵>

بی‌نا (۱۳۹۴). حماسه پدافند در آینه کتاب. منتشر شده در خبرگزاری دفاع مقدس، کد خبر: ۴۷۴۱۴، تاریخ انتشار: ۰۹ خرداد ۱۳۹۴، به نشانی

<http://defapress.ir/fa/news/۴۷۴۱۴>

بی‌نا (۱۳۹۲). یک کوله بار از خاطرات سبز؛ مروری بر حدیث پایداری. منتشر شده در خبرگزاری دفاع مقدس، کد خبر: ۱۲۶۷۹، تاریخ انتشار: ۱۰ اسفند ۱۳۹۲، به نشانی

<http://dnws.ir/12679>

بی‌نا (۱۳۹۲). دفاع معجزه آسا مروری بر عملکرد پدافند هوایی در عملیات والفجر ۸. منتشر شده در خبرگزاری دفاع مقدس، کد خبر: ۱۱۶۳۹، تاریخ انتشار: ۲۸ بهمن ۱۳۹۲، به نشانی

<http://dnws.ir/11639>

بی‌نا (۱۳۹۸). معرفی کتاب: قدر تشنگی. خبرگزاری دفاع مقدس، کد خبر: ۳۴۷۴۱۶، تاریخ انتشار: ۰۳ خرداد ۱۳۹۸، به نشانی

<http://defapress.ir/۳۴۷۴۱۶>

بی‌نا (۱۳۹۷). آتش به اختیار؛ خاطرات و ناگفته‌های فرماندهان دفاع مقدس پدافند هوایی اصفهان. پایگاه اطلاع رسانی نوید شهادت، شنبه اول دی ۱۳۹۷، به نشانی <http://navideshahed.com/fa/news/۴۴۵۱۱۳>

نجفی زاده، محمدمحسن؛ زاهدی، سید محمد (۱۳۹۵). آسیب شناسی نظام مدیریت عملکرد کارکنان در دانشگاه علوم پزشکی قزوین با استفاده از مدل سه شاخگی، نشریه مدیریت توسعه و تحول، شماره ۲۵، صص ۵۹-۶۹.

رنجبر، محمود (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی خاطره‌نویسی جنگ (مطالعه‌ی موردی مجموعه خاطرات هفت ستون). مطالعات تاریخی جنگ دوره ۱، شماره ۲ - شماره پیاپی ۲، ۲ دی ۱۳۹۵، صفحه ۵۷-۷۶

کمری، علیرضا (۱۳۸۹). سخنرانی با عنوان «نکاتی چند درباره تاریخ شفاهی دفاع مقدس» منتشر شده در کتاب پژوهش دفاع مقدس (مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات اول تا پنجم پژوهش و دفاع مقدس)

باستانی، حسین (۱۳۹۶). پدیده دست‌کاری فتوشاپی در تاریخ جنگ ایران و عراق. سایت اینترنتی بی‌بی‌سی فارسی، ۶ مهر ۱۳۹۶، به نشانی

<https://www.bbc.com/persian/iran-features-۴۱۴۲۲۶۰۷>

خرازیان، پیمان، ایروانی، محمد رضا، علیمردانی، شهروز (۱۳۹۸). چه کتاب‌هایی درباره پدافند هوایی در دفاع مقدس نگاشته شده‌اند؟. خبرگزاری کتاب ایران. شنبه ۲۱ دی ۱۳۹۸، به نشانی

<https://www.ibna.ir/fa/report/۲۸۵۸۸۷>

«قهرمان پدافند» روایت‌گر حدیث اقتدار و عزت کارکنان پدافند هوایی، منتشر شده در خبرگزاری دفاع مقدس، کد خبر: ۱۱۵۸۶، تاریخ انتشار: ۲۸ بهمن ۱۳۹۲، به نشانی

<http://defapress.ir/fa/news/۱۱۵۸۶>

کریمی قهی، منصوره (۱۳۸۹). آسیب شناسی تاثیر تحولات سیاسی بر محتوای کتاب‌های درسی تاریخ معاصر ایران (۱۳۵۸ - ۱۳۸۸)؛ با رویکردی تطبیقی به کتاب‌های درسی ایران پیش از انقلاب. مطالعات تاریخ فرهنگی فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن ایرانی تاریخ؛ ۱ (۴): ۷۵-۹۴

کریمی محمود، طاوسی مسرور سعید (۱۳۹۱). اهمیت و آسیب‌شناسی تاریخ و تاریخ‌نگاری از منظر امام خمینی. فصلنامه علمی - پژوهشی تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی. ۱۳۹۱؛ ۳ (۶): ۷-۲۸

فاضلی، مه‌بود، علی‌پور، مهسا (۱۳۹۷). آسیب

